

Kugbɔŋu kun Pɔɔl ŋmàñ ki tū

Room *yabee*

Tibɔkilkaal

Kriisitoo kúm nì u-fikititam boon fiiyee, an bí kii Juuda yab bin nìn kpántì Kriisitoo yabee, kii Akiilasi nì Priisiilee (kpèè Atuun 18.2) nìn kíí ki bí gbìtì Tibɔmɔntiil Room, dibeel tiŋyilin. An pu ní Kriisitoo nikitil diba nìn péé bí niin ŋyunti ŋun ní bi nìn bí Siirii nì Asii nì Greesi timmun ki sòòñ Unimbɔti bɔtee. Unimbɔti nìn tū Pɔɔl ditundi ú cù «áli duulinya gbeennyɔkɔ». An pu ní u nìn là kí cù Room tiŋkin, kí kpáàa cù Eespaanyi mun. Taa béè yii u ŋún ki cūti Eespanyaaa, waa ŋún, ama kí ŋmā kí bóntí u-saŋŋu gbantee, u nìn ŋmàñ kugbɔŋu «ki tū nimbi bin bí Roomee» (1.7), an dākà yii Kriisitoo yab bin bí kitij gbantinee. Kriisitoo yab gbanti dikitil diba nìn kpáfí Priisiil nì Akiilasi dumpu (kpèè 16.3-5).

Pɔɔl ŋmàñ kugbɔŋu gbantee ki pütü cántì ki tükü Kriisitoo yab bin bí niinee u nín gbìl ditundi din u cáá kí tō bin kaa sá Juuda yabee cee taapu puee. U-gbɔŋku gbanti cántì tiŋan tibɔti tin u sòòñee. Úñ u-ba kúlifi tibɔti gbanti ki lí yii: Tibɔmɔntiil sá mpɔn ŋun Unimbɔti cáa fiil bin kɔkɔ fōō-tì ki kííyee, mpeepeekaamee Juuda yab, ama ki kpáañ bin kaa sá Juuda yabee mun (1.16).

Mpèé ŋun máañ kí nīn bí Juuda yab nì bin kaa sá Juuda yabee kansikinee (cilinjee mbimbim min bin kaa sá Juuda yab ki fōō Kriisitoo ki kííyee máañ kí nīn cáá kí dūú dī nì Juuda yab marabee) nìn sá tibɔti tin nìn páb ki tū Kriisitoo yab bipeepeekaabee. Ti kántí tibɔti gbanti Pɔɔl gbanti tikpil poon, kii Galaati gbɔŋku. Doo nee nee, Pɔɔl bí lí yii Tibɔmɔntiil tin u sòòñee sá ki tū unil kamaa ní ugàntil kpá (1.16). Mīn boonee ní u gítì cántì min Unimbɔti dī ki fiil unil un wáŋkì ki fōō-u ki kíí, báà an niliuee yaa péé yāntì ki sá uŋyee (1.18–8.39).

Mīn boonee ní u gítì sòòñ tibɔti tin dō ki sá yii Juuda yab dijandi yī kaa dá láá là kí fōō Kriisitoo kí kííyee pu. U sòòñ ki bántì yii bi nín yī kaa fōō ki kííyee kaa piintí Unimbɔti nín bóntì kí tō u-tundi puee nsan, di sá yii Unimbɔti ŋanti di dāa yì dinyɔɔbunluŋkikaal (ayil 9–11). Iyunti nee poonee, Unimbɔti laŋŋaŋfitiiku kun u dākā bin kaa sá Juuda yabee máañ kí yāntì bí nīn bí dimaŋfaɔndi tiŋman pu yalin (12.1–15.13).

Kí kúntée ní Pɔɔl sòòñ u nín cáá nlandɔkɔ kí cù Room tiŋkin puee, ní ki kpáàa ŋmàñ ki jáam-bi (15.14–16.27).

Bin kɔkɔ péé nyàab kí béé tiŋan difiil din Unimbɔti dī Yeesu Kriisitoo pu kí fī unilee yaa kàañ kugbɔŋu nee, án làà ŋá-bi maamaaci bí ká Unimbɔti

nín bónti kí tō ditundi diŋyee nín sá dikpaandi puee (11.33-36). Án làa yànti bí ká kunyannyaau bí nóó Unimbóti min máaŋee.

Pɔɔl jáam Room yab

1 Man Pɔɔl un sá Yeesu Kriisitoo tɔntɔnliu, Unimbóti yíin-mi ki gānti m nīn sá Yeesu kpambal kí sòòh u-bɔmɔntiitee di jáam-ni.

² Doooyee ní Unimbóti nīn dī u-bɔnaatiliibi pu ki pōòh-ti u-bɔmɔntiiti gbanti ki n̄á u-gbɔŋku poon ki sīh^a. ³ U-Jipɔɔn, ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo pu ní tibɔtee sòòh. Ti yaa làa kpèè tinitanee, u nyānni ubɔti Daafiidi maaliŋu poon ní. ⁴ Ti yaa làa tí kpèè u-Fam min sá circiree jandi púee, Unimbóti nín fikiti-u ditaŋkpiilinee, u dākā nī mɔɔn yii u sá u-Jipɔɔn^b. ⁵ U-pu ní m ká diyimɔɔl kí nīn sá u-kpambal kí tī Kriisitoo tinyool, án nín làa n̄á pu atimbun kɔkɔ nib n̄ fōò-u kí kífí kí nīn tó-uee. ⁶ Nimbi Room yab bin Unimbóti yíin ní nīn kīn ki sá Yeesu Kriisitoo yabee mun kúti poon.

⁷ Nimbi ní m n̄mān kugbɔŋu nee, nimbi bin kɔkɔ Unimbóti néen ki yíin ní nīn sá u-yabee. Ti-Baa Unimbóti nī ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo n̄ n̄á-ni tiŋan kí tī-ni n̄gbansɔŋfi!

Pɔɔl là kí cùu mànti Kriisitoo yab bin bí Roomee pu

⁸ Mpeekaaminee, m dī Yeesu Kriisitoo pu ki jáam m-Nimbóti ni-kɔkɔ pu, kun puee bi sòòh ni nín fōò Unimbóti bɔti ki kífí puee

ilaan kɔkɔ. ⁹ M tétí ni-pu múmul m-wimmeem poon. Unimbóti un m nóó nī m-pɔbil kɔkɔ ki sòòh u-Jipɔɔn bɔmɔntiitee nyí yii tin m lèe sá ibaamɔn. ¹⁰ Baabadal m-wimmeem poonee, m bəlifi Unimbóti yii an yaa sá u-lammi, ú pō-mi nsan nyunti nee m dāan kí mànti ni-pu. ¹¹ Di sá yii m-nimbiliŋ m̄an m̄ dāan ni-cee kí cáan-ni Circir Fam pōkaati tiba tin n̄h̄n̄ kí kūtī-ni mɔneee. ¹² M nín làa lī puee di sá tí n̄mā kí dū ti-fookiiu un ti-kɔkɔ cáá Unimbóti puee kí tī tɔb kunyannyaau.

¹³ Nnabiyaamu, m là ní béé yii m mākafi miŋa nī miŋa kí bàà dāan ni-cee, ama nīn dīn maa ká nsan. M bàà là yii m-tundi n̄ lōòh abil ni-cee kii dī nín lōòh atimbun n̄in kīnee cee puee^c. ¹⁴ An sá-mi dipɔndi ní m̄ sòòh Yeesu bɔti kí tükù bàà n̄ma, bin nimbiliŋ n̄úbitee nī bin nimbiliŋ kaa n̄úbitee, bin nyí iciinee nī bin kaa nyí tibe. ¹⁵ M̄in pu ní m-nimbiliŋ m̄an m̄ dāan kí sòòh Tibɔmɔntiil gbanti kí tükù nimbi bin bí Roomee mun.

Mɔɔn n̄un bí Unimbóti Bɔmɔntiitinee

¹⁶ An kaa cáá-mi icoo m̄ sòòh Tibɔmɔntiil gbanti, kun puee tì sá Unimbóti pɔŋŋu ki fiil bin fòol-ti ki kíikée. Mpeepeekaamee, Juuda yab, ní boonee ki dāa nín kpāan bin

kaa sá Juuda yabee mun. ¹⁷ Tibɔtee dākà-ti nsan n̄un Unimbóti dī ki kpánti unil deedeedaan u-nimbiinee: an sá unil n̄ fōò kí kífí ní. An kífí nī fookii ní kí tin kúnti nī fookii, kii an nín n̄mān Unimbóti gbɔŋku poon puee yii: «Deedeedaan kánti dimaŋfal u-fookiiu pu ní^d.»

Binib nín n̄áan ikpiti puee

¹⁸ Di sá yii doooo yilpu ní Unimbóti dākà u-n̄uul nnibiyaamu bimbikpitim pu. Baa tó ùn Unimbóti ní ki n̄áan ikpiti. Bi-tuŋkpitiŋ kaa yànti ibaamɔn n̄ tō i-tundi bi-ni. ¹⁹ Kun pu ní Unimbóti làa dáal bi-tafalee di sá bi wál kun unil n̄h̄n̄ kí ká kí béé Unimbótee. An sá Unimbóti di nyánti ki dākā-bi. ²⁰ Di sá yii doooo Unimbóti nín náan yilpu nī taapuee, atuun n̄in u túnee n̄h̄n̄ kí yànti unil n̄ béé u-ban Unimbóti bimbim min baa wālee, an dākà yii u-pɔŋŋu n̄un kaa kúntee nī u-nimbótiiti. Mimmee unil kaa n̄h̄n̄ kí ká nnaakpal yii waa nyí-u. ²¹ Bi nyí Unimbóti, ní kaa pākà-u, kaa jáam-u u-n̄anti pu min máan bí jáam-uee. Bi fá-u, ki nóó bi-landɔkɔi in kaa bí deedeeyee, ki kpánti bigbaambi, ní bi-pɔbiliŋ kó dibɔmbɔndin. ²² Bi bí ki gā bi-biŋŋi yii bi cáá iciin, kaa nyí yii bi wáati ní. ²³ An nín bàà sá bí nyɔŋki Unimbóti tinyoolnaan un kaa kúyee puee, ní bi nyɔŋki tiwan tin bi kpiti ki nánti unil un kúyee nī inoon nī tiwaŋkuti nī tin fū kitiŋee mun^{ee}.

²⁴ Kii bi-pɔbiliŋ poon bi nín lēē kí nīn n̄áan tijɔkɔndee puee, Unimbóti dū-bi ki líin tijɔkɔndi, bí nīn bíil

bi-ba. ²⁵ Bi dū Unimbóti bɔti tin sá ibaamɔnee ki fá, ki yōòh inyimɔn, ní ki nóó ki tōtō tiwan tin Unimbóti náanee, ní ki fá unáanli u-ba, ùn un máan bí nīn nyɔŋki-u baabadal kí nīn céé! Ameeni.

²⁶ M̄in pu ní Unimbóti dū-bi ki líin kukpeeu kun kōnti-bi icooyee. Di sá yii an nín bàà sá binimpoobi n̄ mōh bininjabee, ní bi fātī cáa mōh bi-nimpujutiibi. ²⁷ M̄in mbaantiim, bininjab kaa ti là binimpoobi, ní ki kīn ki là tɔb n̄maniŋma tikpil ki dō nī tɔb. Bi-tuŋŋi gbanti cáan ditafa-daaldi din sá bi-paati tin máan-bee ki tó bi-pu.

²⁸ Kii bi-landɔkɔi nín sá yii Unimbóti kaa máan bí béé-uee puee, Unimbóti dū-bi ki líi, ní bi-landɔkɔi gáti, ní bi kīn ki n̄áan min kaa máan bí géee. ²⁹ Bi kpánti binikpitib mbaamɔm, ki n̄áan min kaa n̄anee, ki cáá nnimbitaataam nī ntoom, ki cáá kinán nī nnikpaakoon tikpil, ki néen kujaa, ki n̄mātīn tɔb, ki kíil tɔb, ki sòòh ki bíil tɔb, ³⁰ ki sī tɔb. Bi sá Unimbóti nannanliibi, ki kpèé ki sókò binib, ki yòontí bi-ba yilpu, ki dākà bi-ba, ki nānti isampɔɔn in pu bi dī ki n̄áan ikpatee, ní kaa tó bi-nab nī bi-baabi. ³¹ Baa cáá iciin. Bi yaa pōonee, baa n̄áan tin bi pōonee. Baa cáá dineendi, kaa sūn bin kīnee saai. ³² Nī min kamaa bi baasii nyí tiŋan yii Unimbóti bí yii bin bin n̄áan ikpiti gbantee máan n̄kúmee, bi gbinti ki n̄áan ikpiti gbanti. Tin giti lákate di sá bi bí yii bin n̄áan ikpiti gbantee di n̄áan min kítèe.

^a 1.2 Kpèè Yees 52.7, 61.1.

^b 1.4 Daafiidi maaliŋu poon: kpèè Maat 1.1. - Unimbóti Jipɔɔn: kpèè Ilan 2.7.

^c 1.13 Kpèè Atuun 19.21.

^d 1.17 Deedeedaan kánti dimaŋfal u-fookiiu pu ní: kpèè Abak 2.4.

^{ee} 1.23 Dū n̄mānti nī Ditee 4.16-18.

Unimbɔti bɔsoonyi

2 ¹Ŋma ní a sá, sii un sòòn bin béeyee ɔti yii bi nín ɔ́aañ puee kaa ɔ́añee. Aa cáá nnaakpal ɔ́ubɔ kí dāá kpáál. Di sá yii sii un b́íi sòòn bin béeyee ɔti yii bi nín ɔ́aañ puee kaa ɔ́añ, ní ki ɔ́aañ mín a-bee, a b́íi kù a-ba ɔti dee. ²Ti nyí yii Unimbɔti nín sòòn ki kù bin ɔ́aañ an tuuɔ́ɔtee ɔtee, u cáá ibaamɔn. ³Mim mee, sii un kù bin béeyee ɔti ki mun ɔ́aañ mín mbaantiimee, a dákafí yii a làá nyā Unimbɔti bɔsoonyinaaa? ⁴Unimbɔti ɔnti tin u cáá tikpilee, nì u-mɔ́tiiki nì u-niti ní a cáa kpèé fámaaa? Aa nyí yii Unimbɔti nín ɔ́aañ-si tiɔan puee, u là kí tütuñ-si á kpántí a-bimbim níi? ⁵Di sá yii a nín pɔ́kí a-pɔ́bil pu ki yíití, kaa là kí kpántí a-bimbimee, a mɔ́tíi kúti a-ba ditafadaaldi din a làá fōō Unimbɔti ɔ́uul dalee, ɔ́wiin ɔ́un Unimbɔti làá dāá dū ibaamɔn kí sòòn binib ɔtee ní. ⁶Yaadal ní u làá pà bàá ɔ́ma u-tundi paatis. ⁷U làá dū dimaɔ́fal din kaa cáá dikúntílee kí tī bin pɔ́ntí ki ɔ́aañ tiɔan ki nyàab tinyool nì ipampaka nì dimaɔ́fal din bí kaa kúntée. ⁸Bin yíi, kaa là kí nóó u-baamɔnyí ki là kí nín nóó tin kaa ɔ́añee, u làá dāá fōō diɔ́uul bi-pu kí dáal bi-tafal. ⁹Falaa nì dinimbinaamandi dō ki cí bin kɔ́kɔwoooo ɔ́aañ tin kaa ɔ́añee. Juuda yab tafal ní Unimbɔti làá péé péé kí dáal kí wàatí, ní kí dāá nín dáal bin kaa sá Juuda yabee tafal. ¹⁰Ama, tinyool nì ipampaka nì ɔ́gbansɔ́ɔfi dō ki cí bin kɔ́kɔwoooo

ɔ́aañ tiɔanee. Juuda yab ní bi làá dāá péé kí tī kí wàatí, ní kí nín tī bin kaa sá Juuda yabee. ¹¹Di sá yii Unimbɔti kaa gántí binib^{gb}.

¹²Bin kaa béè marab bin Unimbɔti tī Mooyiisee yaa ɔ́a ikpítee, bi làá wāɔ́kí, ama marabee ní baa làá dūú sòòn bi-ɔti. Ní bin kɔ́kɔ nyí marab gbanti ní ki ɔ́aañ ikpítee, marabee ní bi làá dūú sòòn bidambi ɔti. ¹³Kaa sá bin píliíí marabee di sá deedeedambi Unimbɔti nimbiin. Ama bin bin ɔ́aañ marabee nín lī puee, b́ín ní bi dāa yíi deedeedambi. ¹⁴Mim mee, bin kaa sá Juuda yab, kaa nyí Mooyiisi marab puee, bi-pɔ́biliɔ́ yaa yāntí bí ɔ́mā kí ɔ́a min nóó nì marabee, bàá bi yaa kaa nyí marab, bi nyí tiɔan diɔ́al kii marab nín lī puee. ¹⁵An dākà yii marab tuuɔ́ɔti taapu ɔ́mān bi-pɔ́biliɔ́ poon. Min máańee ddoń bi-neenyin, ní bi-landɔ́kɔ́i tükù-bi ɔ́yunti ɔ́ubɔee, tin bi yaa ɔ́a an ɔ́añee, nì tin bi yaa ɔ́a an kaa ɔ́añee. ¹⁶Ŋwiin ɔ́un Unimbɔti làá yāntí Yeesu Kriisitoo ń biití nnibiyaamu tuuɔ́ɔti ɔ́in bí dibalinee pu kí sòònee, tin tin bàá ɔ́ma làá dāá kée dee, kii Tibɔ́mɔntiil tin man Pɔ́l sòònee nín lī puee.

Juuda yab nì mara

¹⁷Ama sii un bi yíi Juuda yɔ́u, a máká Mooyiisi marab pu, ki dākà a-ba yii a nyí Unimbɔti, ¹⁸ki nyí u nín là puee, marab dākà-si á lēē laakin ɔ́añee. ¹⁹A nyí a-ba yii a ɔ́un kí kpòotí bijɔ́fub kí nín sá ɔ́walifi kí tī bin bí dibɔ́mbɔndínee, ²⁰ki là kí

nín dākà bin nimbiliɔ́ kaa ɔ́ubítèe nì bin kaa nyí tiba nnimbɔ́tisan poonee, kun puee a béè marab ní marabee dākà-si iciin nì ibaamɔn kɔ́kɔ. ²¹Too, ba ɔ́a ní sii dākà bin kínee, ní kaa dākà a-ba ní? Ba ɔ́a ní sii un sòòn ki tükù bin kínee yii bí taa yðee, yù ní? ²²Sii un lī yii an kaa máań bí ɔ́a tilaakpaalee, ba ɔ́a ní sii ɔ́aañ tilaakpaal ní? Sii un ná awaayee, ba ɔ́a ní a kòó awaadiinni ki yù tiwan ní? ²³Sii un gá a-bindi yii a nyí marabee, ɔ́yunti ɔ́un a yíntí marab gbantee, Unimbɔti yindi ní a b́íi bííí, ²⁴kii Unimbɔti gbɔ́ɔku poon nín lī puee yii: «Nimbi Juuda yab pu ní bin kaa sá Juuda yabee sòòn ki bííí Unimbɔti yindi.»

²⁵A yaa tó marabee, ní digiil din a gíyee ɔ́añ ki tī-si, ama a yaa yíntí marabee, nì min kɔ́kɔ bi gíí-see, an sá fám ní. ²⁶Unil un kaa gíyee yaa kpáafí marabee, nì min kɔ́kɔ baa gíí-uee, Unimbɔti kpèé-u kii u gíyee ní. ²⁷Un baa gíí, u nóó marabee làá dāá jīn sii un gíí ki cáá marab gbɔ́ɔku ki gíti yíntí marabee ibaamɔn. ²⁸An kaa sá un bi wāl yii u sá Juuda yɔ́u, bi gíí-u, u cáá kudaanɔ́u u-wunti puee di sá Juuda yɔ́u ubaamɔn: ²⁹un sá Juuda yɔ́u ubaamɔnee di sá un sá Juuda yɔ́u u-pɔ́bil poonee. Bi gíí-u nì digiil din sá Unimbɔti Fam gíitamee, kaa sá marab gbɔ́ɔku nín lī puee gíí-tam^k. Unimbɔti di pàkà an niliuee, an kaa sá binib di pàkà-u.

3 ¹A yaa sá Juuda yɔ́uee, a gíti cáá diyimɔ́l dibaaa? Áá digiil

sá tiwammɔntiilaaa? ²Tiɔman, bi-yimɔ́l jítiñ bin béeyee yal kpataaa. Diyimɔ́peepeekaal di sá Unimbɔti nín dū u-ɔti ki ɔ́ubiñ Juuda yabee. ³Ama bi-kansikin biba kaa ɔ́un ki yúl deede. Mim mee, bi nín kaa yúl deedeeyee puee di làá yāntí Unimbɔti deedeu ń ɔ́a fámaaa? ⁴Aayee, kpataaa! Unimbɔti di làá nín péé sá deedeedaan, ní binib kɔ́kɔ ń nín sá binyimɔ́ndambi, kii Unimbɔti gbɔ́ɔku nín lī puee yii: «Binib máań kí ká a nín sá deede puee tin a sòònee poon,

ní bi yaa sòòn a-ɔtee, bí ká yii a cáá ibaamɔn^{kp}.»

⁵Ti nín ɔ́aañ ikpiti iɔ́yee yaa dākà yii Unimbɔti sá umɔ́ntee, mim mee u nín dátí ti-tafal ti-kpitii puee, waa bí deede deeyaa! (M sòòn nniyaamin ní). ⁶Aayee kpataaa! Unimbɔti yaa kaa bàá bí deede, waan ɔ́un kí sòòn duulinya ɔti.

⁷Mim mee, m-nyimɔ́nyí yaa ɔ́un kí yāntí Unimbɔti baamɔ́nyí ń nyā mpaampiin pu bí wāl kí tī-u tinyoolee, ba pu ní bi làá gíti sòòn kí kpò m-ɔti yii m sá unikpiti? ⁸Mín puee, tí lī yii: «Tí nín ɔ́aañ ikpiti, án dāá kpántí tiɔanaa!» Mín ní bin mɔ́ntí nnyimɔ́n ki tūntí ti-puee lī. Bin sòòn ti-pu mim mee máań ditafadaaldi.

Uɔ́ kaa bí ki bí deede

⁹Mim mee, timbi Juuda yab jítiñ binib bin kíneeee? Aayee, kpataaa!

^f 2.1 Dūú ɔ́māntí nì Maat 7.1, Luukí 6.37.

^g 2.6 B. 5: kpèè Seefa 1.14-18, 2.2-3. - B. 6: dūú ɔ́māntí nì Ilan 62.13, Alaɔ́ 24.12.

^{gb} 2.11 Dūú ɔ́māntí nì Ditee 10.17.

ⁱ 2.22 Dūú ɔ́māntí nì Ditee 7.25.

^j 2.24 Kpèè Yees 52.5.

^k 2.29 Dūú ɔ́māntí nì Ditee 30.6.

^{kp} 3.4 Ilan 51.6.

Kii m nín bàà pée lī puee, Juuda yab nì bin kaa sá Juuda yabee kòkò bí ikpitiin. ¹⁰Kii Unimbòti gbòṅku nín lī puee, yii:

«Unil bàà ubò kaa bí ki bí deede, e,

bàà ubaanti, an kpá.

¹¹Ubo kaa bí ki cáá iciin.

Ubo kaa bí ki nyàab Unimbòti.

¹²Bi-kòkò yíntiñ-u ki wáṅkì,

bàà ubò kaa bí ki ḡáañ tiṅan, bàà uniseen, an kpá.

¹³Dikaakul din wāa ki núyee

nín bí puee,

mín ní tibòti tin bí

bi-neeṅyinee bí.

Bi cáá bi-limbiliṅ ki kíil

binib,

bi-nyunculiṅ nín tábití ki

sòòṅ tiṅyee sá tilool kii

ukoowaati lootee ní.

¹⁴Bi-nyòmmu poon gbí mbusu

nì ntuntun.

¹⁵Bi yáb nnikpaakoon pu.

¹⁶Laakin kamaa bi yaa cùtèe,

see bí cáá bi-timbiilli ni

falaa niin.

¹⁷Baa nyí ḡgbansòṅfi saṅḡu.

¹⁸Baa fàṅkì Unimbòti bàà fiii^l.»

¹⁹Ti nyí yii marab nín sòòṅ tiṅyee kòkòe, bi sòòṅ ki tìl bin bin Unimbòti nìn tī u-marabee ní. Mín puee, ubò kaa dāa cáá kinyòkò kí wàañ kí tī nnaakpal. Kitiṅ pu yab kòkò dāa béetí yii bi sá binikpitib Unimbòti nimbiin. ²⁰Di sá yii unil nín ḡúb marab mmòntiimin puee kaa ḡùṅ kí yànti ú nìn bí deede Unimbòti nimbiin^m, kun puee

marab tundi di pée sá bí dākà binib kun di sá ikpatee.

Min ní Unimbòti di kí fī unilee

²¹Ama kòṅkòṅnee, Unimbòti dākà min ní unil ḡùṅ kí dī kí kpánti deedeedaan u-nimbiin kí taa dī marab puee: Mooyiisi gbònti nì Unimbòti bònaatiliibi mun nìn sòòṅ an bòti pu. ²²An sá ti nín fōò Yeesu Kriisitoo ki kíyee pu ní Unimbòti kpánti-ti deedeedambi u-nimbiin. Unimbòti kaa gánti binib, an sá ki tī bin kòkò fōò Yeesu ki kíyee, ²³kun puee bàà ḡma ḡá ikpiti ki dátin Unimbòti nyooti. ²⁴Unimbòti ḡáañ-ti tiṅan ki yànti ti kpánti deede nib u-nimbiin faalaa, Yeesu Kriisitoo nín dū u-ba ki fī-ti ki líyee pu. ²⁵Úṅ ní Unimbòti yòòṅ ki lē-ti saraa, u-fatikuu ḡ pítí bin kòkòwoooo fōò-u ki kíyee kpiti, bi nì Unimbòti kansikin ḡ ḡṅḡkì. Unimbòti ḡá mín kí dākà u nín sá deedeedaan puee ní. Di sá yii dooooyee, u nìn jín kimòti kaa nìn dátí binikpitib tafal bi-kpiti pu. ²⁶Ama kòṅkòṅnee, u dākà binib u-deedeu: u-deedeue di sá u dū Yeesu ki pàñ ti-kpiti pòndi, ní ki yī bin kòkò fōò Yeesu ki kíikée deedeedambi.

²⁷Mimmee, unil cáá nsan kí dākà u-baaa? Aayee, nsan kaa bí bàà fiii. Ba pu ní a ká difiil? A nín nó Mooyiisi marabee puòò? Aayee, an sá a nín fōò ki kíyee pu. ²⁸Ti nyí yii unil un fōò Yeesu ki kíyee di kpánti deedeedaan Unimbòti

nimbiin, an kaa sá marab bin u nóoyee pu. ²⁹An yaan sá marab puee, mimmee, Unimbòti bàà sá Juuda yab ḡmaniḡma Nimbòti naa! Waa bàà sá bin kaa sá Juuda yabee mun Nimbòti. Ama u sá bàà ḡma Nimbòti ní. ³⁰Di sá yii u pée sá Unimbòtibaanti níⁿ, ki làá yànti Juuda yab bin ḡí dikpancandi ki fōò Yeesu ki kíyee nì bin kaa sá Juuda yab, kaa ḡí, ki mun fōò Yeesu ki kíyee kòkò ḡ kpánti deedeedambi u-nimbiin. ³¹Mimmee, an dākà yii ti yaa fōò Yeesu ki kíyee, taa ti dù marab kí yíin tiba deeyaaa? Aayee, an kaa sá mín. ḡyunti gbanti ní ti nín tìl marab mpòṅ.

Abraam ḡabikau

4 ¹Mimmee, ti làá sòòṅ diyimòl din timbi Juuda yab naanja Abraam nìn kée pu yii ba? ²An yaa sá Abraam tunnyaṅṅi pu ní Unimbòti yíin-u deedeedaanee, u bàà ḡùṅ kí nìn dākà u-ba. Ama waa ḡùṅ kí dākà u-ba Unimbòti nimbiin. ³Unimbòti gbòṅku poon lī yii ba ní? An lī yii: «Abraam nìn fōò Unimbòti ki kíí, ní Unimbòti ká u-fookiiu un u cáá u-puee ní ki yíin-u deedeedaan^{ny}.» ⁴Unil un tún ditundee, bi yaa pàñ-uee, baa lì yii bi pú-u fám, ama u-tundi paati ní u fōò. ⁵Un kaa ḡá diba, ama ní ki fōò Unimbòti un di yànti binikpitib kpánti deedeedambee ki kíyee, Unimbòti yī udaan deedeedaan u-fookiiu pu ní. ⁶An di yànti ní Daafiidi nìn lī yii

un bí dipòpindinee di sá unil un Unimbòti yíin deedeedaan an kaa sá u-tuuyṅi puee.

⁷«Bin bin Unimbòti dū

bi-yíntitam ki pú-bi ki pítí bi-kpitiyee

bí dipòpindinaaaa!

⁸Un ní ti-Dindaan kaa ti lì yii u ḡá ikpatee

bí dipòpindinaaaa!»

⁹Mimmee, dipòpindi gbanti sá ki tī Juuda yab bin ḡí dikpancandee ḡmaniḡma, kaa sá ki tī bin kíneeee? Ti dáá ká yii: «Abraam nín fōò Unimbòti ki kíyee pu ní Unimbòti yíin-u deedeedaan.»

¹⁰ḡyunti ḡulòḡu ní Unimbòti yíin-u deedeedaan ní? U nín ḡí ki dóoyeeyaaa, u nín kaa láá ḡíyee? An kaa sá u nín ḡí ki dóoyee ní u lī, an sá min waa láá ḡíyee ní u nìn lī. ¹¹Boonee ní Unimbòti bí Abraam ḡ ḡí dikpancandi án nìn sá kudaṅḡ^m yii u sá deedeedaan u-fookiiu pu. Mín puee, bin kòkò fōò Unimbòti ki kíí, kaa ḡí ki sá deedeedambi Unimbòti nimbiinee, bi-baa di sá Abraam, ¹²ní u sá bin ḡíyee mun baa. An kaa sá bi nín ḡíyee ḡmaniḡma pu, an sá bi nín fōò ki kíyee pu, kii ti-baa Abraam mun nín nìn fōò ki kíí pu, kaa láá ḡíyee.

Abraam fōò Unimbòti poondi nì fookii

¹³Unimbòti nìn pòòṅ Abraam nì u-naantiibi yii u làá dáá dū

^l 3.18 B. 10-12: Ilan 14.1-3 nì 53.2-4. - B. 13: Ilan 5.10, 140.4. - B. 14: Ilan 10.7.

- B. 15-17: Yees 59.7-8. - B. 18: kpèè Ilan 36.2.

^m 3.20 Kpèè Ilan 143.2.

ⁿ 3.30 Kpèè Ditee 6.4.

^{ny} 4.3 Diny 15.6.

^ḡ 4.8 B. 7-8: Ilan 32.1-2.

^{ḡm} 4.11 Kpèè Diny 17.9-14.

duulinya kí tī-bi^{oo}. An kaa sá Abraam nín nìn nóó marabee pu ní u nìn pōòh-u mín, ama an sá u nín nìn fōò Unimbōti ki kíí Unimbōti yīi-u deedeedaanee pu. ¹⁴An yaa sá tí nīn tó marab ní kí fōò tin Unimbōti pōòh-tee, mimmee fookii ḡá fám dee, ní Unimbōti poondi kaa ti bí tiban. ¹⁵Di sá yīi marab cāabiń ditafadaaldi ní, ní laakin marab kpée, marab yìntitam mun kpá.

¹⁶Mimmee, ti ká yīi ti nín fōò Unimbōti ki kííyee pu ní ti fōò tin u pòontí-tee. An sá Unimbōti ḡanti pu ní an bí mín ki tī Abraam maaliḡun yab kòkò. An kaa sá ki tī bin tó Mooyiisi marabee ḡmaniḡma, an sá ki kpáañ bin kòkò fōò Unimbōti ki kíí kii Abraam nín nìn fōò ki kíí puee. Timbi bin kòkò fōò ki kííyee baa di sá Abraam. ¹⁷Unimbōti lī u-gbòḡku poon mín ní yīi: «M dū-si ki kpántì atimbun tikpil baa^o.» Unimbōti un fikiti bitaḡkpiibi ki wál tin kaa láá bée kii tì bée, Unimbōti un pu Abraam nìn mákéé yāntì u sá ti-baa. ¹⁸Abraam nìn fōò ki kíí ní ki máká, nì min kòkò dimákal diba nìn péé kpée, ní ki lafun dūu kpántì atimbun tikpil baa. Kii Unimbōti nín nìn péé tükū-u puee yīi: «A-maaliḡun yab nín làá nīn wīikí min nyòkòmee dee^p.» ¹⁹U nìn púl ki bàñ abin dilaataal. U yaa kpēē u-bee, u-wunti pēefi, ní u yaa tí kpēē u-nimpuu Saarayee, u mun kpántì unimpunaati. Bi-liitil

nìn jítì mmaal pu, ama ní u-mákal dáá gbíntii pōō^r. ²⁰Waa fá u-mákal kí dákafi yīi Unimbōti kaa ḡūñ kí ḡá tin u pōòh-tee, ama u-mákal tī-u mpòñ ní u nyòḡkì Unimbōti, ²¹ki bée u-pòbilin yīi, ibaamòñ, Unimbōti cáá mpòñ ki làá ḡá min u pōòh-tee. ²²An pu ní Unimbōti yīiñ-u deedeedaan. ²³An kaa sá ùñ baba pu ní an ḡmāñ yīi Unimbōti yīiñ-u deedeedaan. ²⁴An sá ti mun pu, kun puee Unimbōti kpée-ti yīi ti mun sá deedeedambi dimákal din ti cáá ùñ Unimbōti un fikiti ti-Dindaan Yeesu ditaḡkpiilinee pu. ²⁵Ti-kpitii pu ní Yeesu kpí^s, ní ki fikiti, ti mun ní ḡmā kí kpántì deedeedambi Unimbōti nimbiin.

Kriisitoo yab cáá ḡgbansḡḡi nì Unimbōti

5 ¹Mimmee, ti ká yīi ti nín fōò-u ki kííyee pu ní ti kpántì deedeedambi Unimbōti nimbiin, ní ti nì Unimbōti kansikin ḡḡḡkì ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo pu. ²Yeesu Kriisitoo puee ní ti ḡún ki jéeti diyimòol din poon ti bí nee, ti nín fōò-u ki kííyee pu. Ní kun mōñ-tee di sá ti cótí yīi ti làá kó Unimbōti nyootin. ³Áli gba, ti nín jīñ falaa puee, an mōñ-ti, kun puee ti nyí yīi falaa di yāntì unil ní pòòñ u-ba, ⁴ní dipòòñdi ní yāntì unil ní ḡmā kí já kí nyā dinimbinaamandin, ní ki kíñ ki ká ki cótí yīi Unimbōti nín lī puee, u làá ḡá mín. ⁵Taa cótí fám, kun puee

Unimbōti pú-ti Circir Fam min di gbēentí ti-pòbiliḡ u-neendee.

⁶Ti nín nìn dáá bí iwòfineee, ní ḡyunti ḡun Unimbōti yóòh-tee bāañ, ní Kriisitoo kpí binikpitib pu. ⁷An pōò unil ní kíí kí kpú deedeedaan pu. An yaa yīi ní ni kántì ubò ní kíí kí kpú unimònti pu. ⁸Ama Unimbōti dákà-ti u nín néēñ-ti min bulifée di sá yīi, ḡyunti ḡun ti dáá sá binikpitibee, Kriisitoo kpí ti-pu. ⁹U nín kpíyee, ní u-fatikuu yāntì ti kpántì deedeedambi Unimbōti nimbiin. Kin, an làá ḡá mana ní kòḡkòñnee waa làá ḡmā kí fī-ti tí taa kó Unimbōti ḡuulin? ¹⁰Doooyee, ti nìn dáá sá Unimbōti nannanliibi ní. U-Jipòòñ kúm di ḡḡḡkì ti-kansikin, ní ti móòkì. Kòḡkòñnee, ti-kansikin móòkì ki dódò, ní u-Jipòòñ bí dimaḡfalín, kin, án làá ḡíti ḡá mana ní taa làá ká difiil? ¹¹Tiba mun ḡíti sò: ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo yāntì ti nì Unimbōti kansikin ḡḡḡkèe, ní ti bí ki fàal Unimbōti pu.

Adam nì Yeesu bḡḡmantikaati

¹²Unibaanti Adam pu ní ikpiti dī ki kóñní duulinyan, ní ikpíteé cáañ ḡkúm, ní bāá ḡma kúù, kun puee bāá ḡma ḡá ikpiti^t. ¹³Doooyee, kí wàatì Unimbōti ní nìn tī Mooyiisi marabee, ikpiti nìn péé bí kitin pu dee. Mín ní marab yaa kpá, baa ḡūñ kí lì yīi unil ḡá ikpiti. ¹⁴Nì mín kòkòee, kí yòòñ Adam yuntiḡu kí dáá sá Mooyiisi yuntiḡuee, ḡkúm di nìn jīñ bāá ḡma, ki kpáañ binib bin kaa ḡá ikpiti kii Adam nín ḡá puee.

Adam nìn sá Yeesu un dāá dómíñ boonee naḡku ní. ¹⁵Ama Adam yìntitam nín cáañ-ti tiḡyee kaa pēē nì tin Unimbōti pūñ-ti faalaayee. Tiḡman, binib kupaau kpí uni-baanti Adam yìntitam pu, ama Unimbōti nín ḡáañ binib tiḡan puee, ní u dū diyimòol bulifi ki pú binib kupaau unibaanti Yeesu Kriisitoo pu. ¹⁶Unimbōti pòl nín tūñ ditundi diḡyee nyáñ di-ba nì unibaantee kpiti tundi. Unibaantee kpiti nín cáañ-ti kun kuḡyee di sá ḡkúm. Unimbōti ḡanti tin u pú-ti faalaayee nín cáañ-ti kuḡyee di sá, a-kpitii yaa yāntì ki wīikí min kamaa, u làá dūu pō-si. ¹⁷Tiḡman, unibaanti yìntitam pu ní ḡkúm jín bāá ḡma. Ama Yeesu Kriisitoo ubaanti pu ní binib fōò tiḡan tin bulifi Unimbōti ḡéé. U pú-bi bí nīn bí deedeé u-nimbiin, bidambi ní nīn cáá dimaḡfal kí jī dibeel.

¹⁸Kii Adam baba kpiti nín cáañ nnibiyaamu kòkò ḡkúm puee, Yeesu Kriisitoo tundi din u tún nì deedeeyee yāntì nnibiyaamu kòkò ḡūñ kí kpántì deedeedambi kí ká dimaḡfal. ¹⁹Kii unibaanti yìntitam nín kòñ binib tikpil ikpiti puee, mín ní unibaanti nín tó Unimbōti puee di cānti binib tikpil làá kpántì deedeedambi.

²⁰Mara ùñ dómíñ ikpiti ní wīiñ ní. Ama ikpiti yaa yāntì ki wīikí min kamaa, Unimbōti ḡanti wīikí ki jítiiñ-i. ²¹An di yè-tì ní, kii ikpiti nín nìn jīñ bāá ḡma ki cáañ ḡkúm puee, Unimbōti ḡanti kíñ ki jīñ mpaan binib ní kpántì deedeedambi kí fōò

^{oo} 4.13 Kpèè Diny 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18.

^o 4.17 Kpèè Diny 17.5.

^p 4.18 Kpèè Diny 15.5.

^r 4.19 Kpèè Diny 17.1,15-22.

^s 4.25 Kpèè Yees 53.4-6.

^t 5.12 Kpèè Diny 2.17, 3.6,17-19.

bí deedeede ki n̄ān. ¹³Mimnee, tin sá tiwammōntiilee di cáan-mi nkúmaaa? Aayee, kpataaa! An sá ikpiti di cáan mín, ki dūu dīn tiwammōntiil pu ki kūū-mi, ki dākā i nín sá ikpiti iŋyee mbaamōmin. Marab puee, ti bēe yii ikpiti kaa lafun sàafi.

Ti là kí n̄á t̄iŋan ní kaa n̄ūn

¹⁴Ti nyí yii marab lafun sá Unimbōti wanti. Ama ní man sá nniwunŋban, ikpiti dá-mi kuyunju. ¹⁵Maa nyí tin m n̄áanee, kun puee maa n̄áan tin m bàà là kí n̄ée, ní ki n̄áan tin tin m ná, kaa bàà là kí n̄ée. ¹⁶M yaa bí n̄áan tin tin maa là kí n̄ée, mimnee m bēe yii marab n̄ān dee. ¹⁷Mimnee, an dākā yii an kaa sá man m-ba di bí n̄áan tikpiti, an sá ikpiti in bí m-nee di n̄áan. ¹⁸M nyí t̄iŋman yii t̄iŋan kaa bí m-ni, an dākā yii m-wuntin. N̄i min kōkō m bàà cáá nlandōkōmōnti kí n̄á t̄iŋanee, mpōn kpá m̄ n̄mā kí n̄á. ¹⁹T̄iŋan tin m bàà là kí n̄ée, maa n̄áan t̄iŋ, tikpiti tin maa bàà là kí n̄ée, t̄iŋ ní m n̄áan. ²⁰Mimnee, m yaa bí n̄áan tin tin maa bàà là kí n̄ée, an kaa ti sá mama m-ba di bí n̄áan, an sá ikpiti in bí m-nee di bí n̄áan.

²¹M dáan ki ká tiba: m yaa bàà bí yii m̄ n̄á t̄iŋanee, tikpiti ní m n̄áan. ²²M-pōbilinee, Unimbōti marab di fáati-mi, ²³ama m ká yii mpōn n̄ubō bí m-wunti n̄i ti-ŋaŋŋin ki jaaŋ kun kun m-landōkōn fáatēe, ki dū-mi ki nyáfiŋ ikpiti pōŋŋu n̄un bí m-wuntinee. ²⁴Man nimbinaa-mandi neee! Tiwun nee dát-mi ki cān nkúmin, n̄ma di làá f̄i-mi kí líf?

²⁵Tí j̄aanmaan Unimbōti ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo un fiil-tee pu!

Mimnee, m-landōkōn poonee, m bàà là kí n̄óo Unimbōti marab, ama iwōfi in bí m-wuntinee là kí n̄óo ikpiti.

Unimbōti Fam t̄i-ti dimaŋfal

8 ¹Kōŋkōnnee, bin n̄i Yeesu Kriisitoo n̄á ubaantee, dibō-kpil diba kaa ti dō ki cí-bi. ²Di sá yii Circir Fam min t̄i-ti dimaŋfal Yeesu Kriisitoo puee marau nyānti-ti ikpiti n̄i nkúm marau n̄aan. ³Di sá yii Mooyiisi marab kaa n̄in n̄ún ki n̄á mín, kun puee binib bí iwōfin, kaa n̄ūn kí n̄óo marabee. Ama ní Unimbōti dū ūn u-ba Jipōon ki túnní, u dōmiŋ ki cáá tiwum-baantiil kii timbi bikpiti-bee, ki n̄ún ki lēe ikpiti. Unimbōti n̄á mín ki kúnti mpōn n̄un ikpiti cáá binib puee. ⁴Mimnee, timbi bin kaa n̄óo mbimbikpiti ama ní ki n̄óo Circir Fam n̄in kpōot̄i-ti puee, ti kpánti deedeedambi kii marab n̄in là puee dee. ⁵Bin bin n̄óo mbimbikpiti mee nyāab kí n̄in n̄áan tin fáati-bee ní, ní bin n̄óo Circir Famee mun nyāab kí n̄in n̄áan tin Circir Fam lēe. ⁶Mbimbikpiti n̄in là tiwan t̄iŋyee di cāb̄in nkúm. Circir Fam n̄in là kun kuyee di cāb̄in mman̄fafōkōn n̄i n̄gbansōŋfi. ⁷Bin n̄óo bi-bimbikpiti n̄in là puee sá Unimbōti nannanliibi ní. Baa sint̄iŋ bi-ba ki t̄i Unimbōti marab, kaa pēe n̄ūn gba. ⁸Bin n̄óo bi-bimbikpiti n̄in là puee kaa n̄ūn kí fáatiŋ Unimbōti.

⁹Ama nimbee, nimbi kaa n̄óo ni-bimbikpiti n̄in là puee. Min min Unimbōti Fam lēe, mín ní ni

n̄óo, kun puee u-Fam kōd ni-ni. Un yaa kaa cáá Kriisitoo Famee, kaa sá u-yōu. ¹⁰Kriisitoo yaa bí a-ni, n̄i min kōkō ikpiti puee a-wunti làá kpūee, Circir Fam làá t̄i-si dimaŋfal, kun puee a bí deedeede. ¹¹Unimbōti un fikiti Yeesu Kriisitoo dit̄aŋkpiilinee Fam yaa kōd a-nee, Unimbōti gbanti un fikiti Kriisitoo dit̄aŋkpiilinee làá dáa yānti u-Fam min kōd a-nee n̄i t̄i a-wunti tin kúyee dimaŋfal.

¹²Mimnee, m-nabiyaamu, taa ti cáá ti-bimbikpiti dipōndi diba, kí n̄in n̄áan m̄i n̄in là puee. ¹³Ni yaa gb̄inti ki n̄áan min ni-bimbikpiti lēe, ni kúu ní. Ama Circir Fam pōŋŋu puee, ni yaa kūu tin ni-bimbikpiti là ní n̄ée, ni k̄ant̄i dimaŋfal. ¹⁴Di sá yii bin kōkōwoooo Unimbōti Fam kpōot̄ee sá Unimbōti biyaamu ní. ¹⁵Mimnee, naa ti máan kí n̄in gb̄inti f̄aŋkí kii iyumbuee, kun puee ni fōo Unimbōti Fam min yānti Unimbōti fōo-ti ti ȳi-u yii ti-Baayee, ¹⁶ní Circir Fam mi-ba t̄uk̄u ti-pōbiliŋ poon yii ti sá Unimbōti biyaamu. ¹⁷Ti n̄in sá u-biyaamu puee, ti fōol u-gaajawanti. Ti n̄i Kriisitoo di dáa fōol-ti. Ti yaa kpáfi ki j̄iŋ falaayee, boonee ti n̄i u di dáa tí fōol tinyool^b.

Tinyool tin bí ki dōoŋee

¹⁸M nyí yii falaa un ti bí j̄iŋ ti-yuntiŋu nee kaa w̄iki ki b̄an Unimbōti nyooti tin u làá dáa t̄i-tee. ¹⁹Unimbōti n̄in náan tiwan tin kōkōee j̄iki ki cí n̄wiin n̄un Unimbōti làá dáa t̄i u-biyaamu tinyool báa n̄ma n̄i kée. ²⁰Unimbōti wannaŋkaati

^b 8.17 Dūu n̄m̄ant̄i n̄i 2 Kōra 4.17, 1 Peet 4.13.
^c 8.23 Dūu n̄m̄ant̄i n̄i 2 Kōra 5.2-4.

gbanti kōkō n̄á fám. Kaa sá yii t̄i là, Unimbōti di yānti an n̄á mín. N̄i min kōkō t̄i kpánti fámee, t̄i máká yii ²¹t̄i làá dáa nyā n̄timbiil gbanti yun̄kun kí kpāfi n̄i Unimbōti biyaamu kí t̄i ti-ba ní kí fōo tinyool. ²²Ti nyí yii Unimbōti wannaŋkaati gbanti kōkō bí falaa ni áli ki dáa s̄a d̄iŋ kii upōdaan n̄in yáŋkí imatiŋween puee. ²³Ama an kaa sá tiwannāaŋkaal gbanti baba, ki kpāan timbi bin Unimbōti t̄i u-Fam min yānti t̄i dáká tin bí ki dōoŋee. Ti mun bí ki yáŋk̄iŋ ti-ba ki cí n̄yunti n̄un t̄i làá kpánti Unimbōti biyaamu mbaamōminee, an dākā yii n̄yunti n̄un u làá dáa f̄i ti-wunti mun kí líyee^c. ²⁴Mimnee, ti ká difiil, ama ní an dáa n̄in bí dimákalin. A yaa ká kun a máké, an kaa ti sá dimákal, kun puee tiwan tin a fōoyee, a ḡti n̄ūn kí n̄in máká ti-puōō? ²⁵Ti yaa máká tin taa làá kée puee, see tí j̄i kimōti kí n̄in kpēe n̄san p̄u.

²⁶Mín mbaantiim ní Circir Fam bí ki t̄ut̄un-ti ti-wōfi poon, kun puee taa nyí min máan tí mèyee, ama n̄famee mi-ba yáŋkí ki j̄itiŋ anyōobun n̄in n̄ūn kí sōon tibōti t̄iŋyee ki mèe Unimbōti ti-pu. ²⁷Ní Unimbōti un wāl binib pōbiliŋ poonee béeti kun n̄fam lēe, di sá yii kun m̄i mèyee n̄óo n̄i kun Unimbōti là kí t̄i u-yabee ní.

²⁸Ní ti nyí yii tin kōkō pēe b̄an bin n̄eeŋ Unimbōtee, Unimbōti cáa kpánti t̄iŋan ní ki t̄i-bi. B̄iŋ ní u b̄ont̄i ki lēe ki s̄iŋ yii bí n̄in sá u-yab. ²⁹Bin u ḡanti doooyee ní u lēe ki yōon bí kpánti kii u-Jipōon n̄in

bí puee, án nín làá nǎ pu u-Jipɔɔnee n̄ n̄n sá ukpil u-nabiyaamu mun sá kunipaauee kansikinee. ³⁰Bin u lēē doooyee ki yóoñee, u yíiñ-bi. Bin u yíiñee, ní u yānti bi kpánti deedeedambi Unimbɔti nimbiin, ní bin u yānti bi kpánti deedeedambee, u kóh-bi u-nyootin.

Unimbɔti neendi wīkí

³¹Ti làá gíti lì tibɔti nee pu yii ba dee? Unimbɔti yaa yú ti-boonee, ŋma di gíti ŋūñ kí nǎ-ti tiba?

³²Timbi pu ní Unimbɔti kaa tāaŋ ùñ u-ba Jipɔɔn ki dū-u ki nǎ saraa, mana ní u ŋūñ kí yí kí taa tī-ti tikɔkɔ kí kūtí u-Jipɔɔnee pu?

³³Unimbɔti bí yii bin u lútèe sá deedeedambi, kin, ŋma di gíti ŋūñ kí ká tikpiti tiba bi-pu kí sòon?

³⁴Yeesu Kriisitoo un kp̄i ki kp̄aa fikitì mun ki k̄a Unimbɔti ŋaŋgiil púee bí ki mèe ki tì-ti. Kin ŋma di gíti ŋūñ kí kp̄ò ti-bɔti? ³⁵Dineendi òn Kriisitoo cáá ti-puee, tiba ŋūñ kí yàkatì ti-kansikinaaaa? Falaa di ŋūñ kí yàkatì-taaa, dinimbinaamandaaa, disàandaaa, ŋkùmaaa, disoolaaa, mbusuaaaa, ŋkùm? ³⁶Kii Unimbɔti gbɔŋku poon nín lī puee yii:

«Sii ti-Dindaan pu ní, kí yòon kutaafaau kí dāá mó-kuee, ti tūŋkí ŋkùm, ní bi nǎaŋ-ti kii ipii in bi cáh kí kp̄dee^d.»

³⁷Tín kɔkɔ poonee, un néeeŋ-tee tútùñ-ti ti jáá ki jīn ki kúntí tikɔkɔ.

³⁸M nyí ibaamɔn poon yii tiba kaa ŋūñ kí yàkatì dineendi òn bí timbi n̄ ti-Dindaan kansikinee:

ŋkùmaaa, dimaŋfalaaa, Unimbɔti tuuŋyaaa, an yaa tí sá abeedambi bin baa wáleeeyaaa, tin tin poon ti bí kɔŋkɔneeyaaa, tin bí kí dōoñeeyaaa, mp̄ondambaaa, ³⁹an yaa sá tin bí yilpuee n̄ tin bí taapueeyaaa, an yaa tí sá tiwannáaŋkaal tin kɔkɔ kíñeeyaaa, bàà tiba n̄ tiba kaa ŋūñ kí yàkatì timbi n̄ dineendi òn Unimbɔti dī ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo pu ki dākā-tee.

Unimbɔti n̄ dinibul òn u lēēyee

9 ¹M sòon ibaamɔn kii Kriisitoo yɔu nín máaŋ kí sòon puee ní. Maa mótí, Circir Fam mun sòon m-pɔbil poon yii an sá tiŋman, ²yii m-pɔbil poon gbí kunimbaa-kpaanŋu ní m yáliŋkí baabadal. ³M yaan ŋūñ Unimbɔti n̄ nǎ-mi fám, man n̄ Kriisitoo n̄ yàkatì tɔbin, m-nabiyaamu man n̄ bin pēē mmaalee n̄ ŋmā kí ká difiilee, m bàà là. ⁴M-nabiyaamu gbanti di sá Isirayeel yab bin Unimbɔti lútí bí n̄n sá u-biyaamuee. U n̄ u-walifiŋu n̄n kòò bi-kansikin, ní u n̄ bi nǎ mpèé. U tī-bi marab ki dākā-bi min ní bi làá n̄n jáaŋ-uee, ki pōon-bi ipoon^{ee}. ⁵Bi-naanjab sá Jaakɔb jipɔmbi saalaa n̄ bilee ní. A yaa kpēē tinitanee, Kriisitoo mun sá bi-maaliŋu poon, Kriisitoo un di tókó tikɔkɔ n̄ tikɔkɔ pu ki sá Unimbɔti un máaŋ inyɔŋki baabadal kí n̄n pée cá jaanjaanee! Ameeni.

⁶Isirayeel yab nín kaa fōō Yeesu ki kíyee, an kaa dākà yii Unimbɔti poondi nǎ fám. Di sá yii an kaa sá bin

kɔkɔ nyánní Isirayeel maaliŋunee^f di sá Isirayeel yab páaa. ⁷Bin kɔkɔ-woooo nyánní Abraam maaliŋunee kaa sá u-biyaamu páaa, kii Unimbɔti nín n̄n sòon n̄n Abraam puee yii: «See Isaaki naantiibi baba di làá fōō a-yindi^g.» ⁸An dākà yii an kaa sá mmaal ŋun ti nyí nee^{gb} di màal Unimbɔti biyaamu. Abraam naantiibi bin Unimbɔti n̄n pōon ki tūyee baba di sá bimɔntiibi, ⁹kii Unimbɔti nín n̄n pōon-u puee yii: «Ijyunti ŋun m yóoñee yaa bāaŋee, m làá dāaŋ, ní a-nimpuu Saara n̄ màal kibininjabikiⁱ.»

¹⁰Tiba mun gíti s̄ò: Reebeeka mun bɔti bí. U màl ti-naanja Isaaki mbininjabiyaamu muli ní. ¹¹⁻¹²Kí wàatí ú màal mbiyaamu gbantee, muua láá nyáŋ ki nǎ tijanaaaa, kaa láá nǎ ikpiti, ní Unimbɔti tükū Reebeeka yii: «Ukpil di làá dāá n̄n bí kiwaa taapu,» án ŋmā kí nóó n̄n Unimbɔti nín lēē ki s̄iñ u-ban puee. Míñ ní u yí binib, kaa kpēē bi-tūntam pu^j, ¹³kii an nín ŋmāŋ puee, yii:

«M néeeŋ Jaakɔb, ní kaa là Eesayuu^k.»

¹⁴Ti yaa kpēē an bɔtee, ti làá lì yii Unimbɔti kaa sá ibaamɔndaanaaaa? Aayee, kpataaaa! ¹⁵Di sá u n̄n tükū Mooyiisi yii: «Un saai m yaa là kí s̄ōee, ùñ saai ní m sūñ, ní un m yaa là kí nǎ tiŋanee, ùñ ní m nǎaŋ

tiŋan^{kp}.» ¹⁶Mimmee, an kaa nyēeeñ unil nín là pueeyaaa, kaa nyēeeñ u-pɔɔntam pu, Unimbɔti di sūñ unil saai kí fīi udaan. ¹⁷Unimbɔti gbɔŋku poonee, ti kántí yii Unimbɔti tükū Eejipiti bɔtiu yii: «Kun pu m baasii kaaŋ-si dibeelee di sá m dī a-pu kí dākà m-pɔŋŋu kí yantí ntimu nib kɔkɔ n̄ bēe m-yindi^l.» ¹⁸An dākà yii Unimbɔti yaa là kí fīi binibaaa, u yaa tí là kí nyiŋfi bi-pɔbilijaaa, an bí ùñ cee ní.

Unimbɔti ŋuul n̄ u-saasɔl

¹⁹An yaa yī, ubɔ ŋūñ kí bàlifi-mi yii: «Kin mimmee, ba pu ní Unimbɔti gíti wòon nnibiyaamu? Di sá ubɔ kaa yíití min Unimbɔti lèe.» ²⁰M làá kíf udaan yii: «Unil, a sá ŋma ní ki kpākantí Unimbɔti? Tiwan tin bi mánee kaa ŋūñ kí tükū un mán-tèe yii: <Ba pu ní a mán-mi yéem^m? >» ²¹Uyɔɔmaati ŋūñ kí dū kuyɔkɔu kí mā kun kun u yaa lèe: u ŋūñ kí dū-ku kí mā dibɔmɔntiil, kí tí ŋūñ kí dūú mā kinyinsaŋⁿ.

²²Kin Unimbɔti fáà? U cáá n̄san kí gíi diŋuul kí dākà binib u-pɔŋŋu. U jín kimɔtii tikpil bin bàà máaŋ ditafadaaldi ki ŋmāntí ú kúntí-bee pu, ²³ní ki kp̄aa là kí dākà u-nyooti nín wīkí pu tikpil tikpil ki tī bin u fīi ki bónti ki yóon bí kó u-nyootinee. ²⁴Timbi bin u lútí ki

^f 9.6 Kp̄èè Diny 32.29.

^g 9.7 Kp̄èè Diny 21.12.

^{gb} 9.8 Dūú ŋmāntí n̄ Gala 4.22-23.

ⁱ 9.9 Kp̄èè Diny 18.10.

^j 9.11-12 Diny 25.23.

^k 9.13 Kp̄èè Mala 1.2-3.

^{kp} 9.15 Kp̄èè Disa 33.19.

^l 9.17 Kp̄èè Disa 9.16.

^m 9.20 Dūú ŋmāntí n̄ Yees 29.16, 45.9.

ⁿ 9.21 Dūú ŋmāntí n̄ Yeer 18.6.

^d 8.36 Kp̄èè Ilan 44.23.

^{ee} 9.4 Kp̄èè Disa 4.22, Ditee 7.6, Oosee 11.1.

yíín Juuda yab nì bin kaa sá Juuda yabee kansikinee kòkòe, ti mun kùtì poon. ²⁵Míñ ní u lī Ooseya gbòṅku poon yii:

«Bin kaa nìn sá m-nibulee làá dāá nīn kīn ki sá m-nibul, ní ditimbundi din maa nìn nēéne,

m làá nīn kīn ki nēéñ-dì tikpil.

²⁶Ní laakin bi nìn tükü-bi yii:

<Naa sá man nibulee>, niin ní bi làá yíín-bi yii Unimbòti un bí dimañfalinee jipòmbi^{ny}.»

²⁷Unimbòti bōnaatiliu Yeesaya mun báakì ki sòñ Isirayeel yab bōti yii: «Bàà Isirayeel naantiibi yaa wīkí kii dibul din bí tīṅku gbandee, bi-kansikin binib fiíi di làá kīn kí ḡmátí. ²⁸Di sá yii ti-Dindaan làá ḡá tin tin kòkò u sòñ ki sīñ yii u làá ḡá kitiṅ puee malaa^ḡ.» ²⁹Yeesaya gbanti di nìn ḡtí sòñ tibòti nee ki yóòñ dooooyee, yii:

«Ti-Dindaan Mpòṅkòdaan yaa kaa bàà kīn

ti-maalīṅ poon binib bibee,

ti bàà kpántì kii Soodoom

tīṅkee ní,

ki bàà kīn ki náán nì

Goomoora tīṅkee^{ḡm}.»

Isirayeel nì fookii un tì difiilee

³⁰Tibòti tin ti sòñee, ti làá kúntí-ti yii ba? Bin kaa sá Juuda yab, kaa nìn nyàab kí nīn bí deedeeyee di kpántì deedeedambi Unimbòti

nimbiin, kun puee bi fōō-u ki kífí.

³¹Juuda yab bin nìn nyàab kí nóó marab kí ḡmā kí kpántí deedeedambee kaa ḡún ki ḡúb marab gbanti. ³²Ba yì-tì? Kun puee bi dākafi yii bi-tuṅṅi pu ní bi ḡūñ kí nīn bí deede, kaa nyàab kí fōō Unimbòti kí kífí kí nīn bí deede. Bi gbéeti ditanḡpal ³³din pu Unimbòti gbòṅku nìn ḡmāñee yii:

«Kpèè, m bí ditanḡpagbéetikaal Siiyōn, ditanḡpal din líikí binibee. Un yaa fōō-dì ki kííyee, icoo kaa làá jī udaan^{oo}.»

10 ¹Nnabiyaamu, m-pòbil poon nín là mīyee nì tin tin m mēè Unimbòti Isirayeel yab puee di sá bí ká difiil. ²M ká bi-pòñtam dinimbòtinoolin, ama, bi-pòñtam gbantee, baa bēè ki dódò. ³Di sá yii baa bēè min ní Unimbòti di ki kpántí binib deedeedambi u-nimbiinee, ní ki bíi nyàab bi-ba saṅṅu ḡun bi làá dī kí kpántí deedeedambee. Bi yī, kaa sīnti bi-ba taapu Unimbòti nì kpántí-bi deedeedambi. ⁴Kriisitoo di dómíñ ki kúnti marab dītam. Kòṅkōñnee, bin kpánti deedeedambee di sá bin kòkò fōō Kriisitoo ki kííyee.

Ti-Dindaan fiil bin kòkò fōō-u ki kííyee

⁵Mooyiisi nìn ḡmāñ marab dītam nín cāabíñ deede uṅyee yii: «Un yaa nóó marab deedeeyee kánti

difiil bi-pu^ᶑ.» ⁶Ama deede un nyēēñ fookiinee nín sá puee sò. Unimbòti gbòṅku sòñ yii: «A-pòbil poonee, taa lì yii, ḡma di ḡūñ kí jōm yilpu?» (Taapu sá yii bí jōm kí cāañ Kriisitoo), ⁷kí taa tí lì yii: «ḡma di ḡūñ kí sīnti taapu ditanḡpiilin?» (Taapu sá yii bí nyāntiñ Kriisitoo ditanḡpiilin.) ⁸Mimnee, tí lì yii ba? Unimbòti gbòṅku lī yii: «Dinyòobundi gbanti bí ki kól-si, ki bí a-nyòkōn nì a-pòbilin^p.» Dinyòobundi gbanti di sá fookii bōti tin ti sòñee, yii. ⁹A yaa lī binib cee yii Yeesu sá a-Dindaan ki yaa fōō ki kífí a-pòbilin yii Unimbòti fikitì-u ditanḡpiilinee, a làá ká difiil. ¹⁰Di sá yii un kamaa yaa fōō Yeesu ki kífí u-pòbil poonee kpántí deedeedaan u-nimbiin, ní un yaa lī u-nyòkōn yii u fōō-u ki kííyee, udaan kánti difiil, ¹¹kii Unimbòti gbòṅku poon nín lī puee yii: «Un kamaa yaa fōō ti-Dindaan ki kííyee, icoo kaa jīn udaan^r.» ¹²Mimnee, digāntil kaa bí un sá Juuda yòuee nì un kaa sá Juuda yòuee kansikin. Bi-kòkò Dindaan sá ubaanti ní. Úñ ḡáañ bin kòkò yī u-yindi ú fī-bee tīṅan tikpil, ¹³kii an nín ḡmāñ puee yii: «Un kamaa yaa yíín ti-Dindaan yindee kánti difiil^s.»

¹⁴Ama, bi yaa kaa fōō-u ki kífí, bi làá ḡá mana kí yíín-u? Bi yaa kaa gbil u-pu, mana ní bi làá fōō-u kí kífí? Ubo yaa kaa bíi sòñ u-pu, mana ní bi làá gbil? ¹⁵Unimbòti

yaa kaa túnní binib, mana ní bi làá sòñ-tì? Kii an nín ḡmāñ puee yii: «Bin sòñ Tibòṁṁntiilee nín dōñ bi-taṅṅi ḡānní puee^t.» ¹⁶Ama bi-kòkò kaa fōō tibòṁṁntiilee ki kífí, kii Yeesaya nín lī puee yii: «Ti-Dindaan, an kaa sá binib fiíi di fōō ti-bōti ki kííi^u?» ¹⁷Mimnee bi gbil ní ki nín fōō ki kífí, ní tin bi gbil ki fōō ki kííyee sá Kriisitoo bōti.

¹⁸Míñ puee, Isirayeel yab kaa gbil tibòṁṁntiilee naaa? Bi gbil-ti. An nóó nì min an ḡmāñee dee, yii: «Kitiṅ kòkò gbil bi-neenyi pu, ní tibòti tin bi sòñee bàñ kitingbeennyòkò.»

¹⁹Mimnee, Isirayeel yab kaa gbil tibòtee taapu naaa? Dooooyee ní Mooyiisi nìn pēe sòñ bi-pu yii:

«Man Unimbòti làá yānti binib bin kaa bí tibanee n nīn jīn mmōn, ní án nīn wù nimbi, kí yānti ní fōō diṅuul binib bin kaa nyí iciinee pu.»

²⁰Ní Yeesaya mun sòñ ki cānti yii:

«Bin bin kaa nìn nyàab man Unimbòtee ká-mi, ní m cáá m-ba ki dākā bin kaa bālifi m-puee.»

²¹Ama tin u sòñ Isirayeel yab puee sèè:

«M tānti m-ḡalii kutaafaau áli kujouu ki yíñ bin kaa tó-mi, bi-yiliṅ pōyee^w.»

^{ny} 9.26 B. 25: Oosee 2.25. - B. 26 Oosee 2.1.

^ḡ 9.28 B. 27-28: Yees 10.22-23.

^{ḡm} 9.29 Kpèè Yees 1.9. - Soodoom nì Goomoora: kpèè Diny 19.23-28.

^{oo} 9.33 Siiyōn: An dākà yii dijool din pu bi máñ Jeerusaleem tīṅkee. - Kpèè Yees 28.16. Dūi ḡmānti nì Yees 8.14-15.

^ᶑ 10.5 Kpèè Akoo 18.5.

^p 10.8 B. 6-8: kpèè Ditee 9.4, 30.12-14.

^r 10.11 Kpèè Yees 28.16.

^s 10.13 Kpèè Joow 3.5.

^t 10.15 Yees 52.7.

^u 10.16 Yees 53.1.

^w 10.21 B. 18: Ilan 19.5. - B. 19: kpèè Ditee 32.21. - B. 20-21: Yees 65.1-2.

**Unimbɔti kaa dū
Isirayeel yab ki fá**

11 ¹Mimmee, Unimbɔti fá Isirayeel yab naaa? Aayee, kpataaa! Kun puee man m-ba sá Isirayeel ní, ki sá Abraam naantiiu, ní ki sá Beenjameen naakookun^y. ²Unimbɔti kaa fá u-nikitil din pu u pée nyí dooooyee^a. Naa kalin nyí Unimbɔti gbɔŋku nín sòoñ pu dijandi din sòoñ Eelii nín nìn bíi kókwá Isirayeel yab Unimbɔti nimbiin pueeee? U bí yii: ³«Ti-Dindaan, bi kũu a-bɔnaatiliibi ki wī a-saraafanyí, an pée kíñ man baba ní, ní bi nyàab kí kpò ma mun!» ⁴Unimbɔti nìn kí-u yii ba ní? U nìn bí yii: «M kpáafi binib kutukub biluli, bi sá m-yab. Bidambi tabiŋyiliŋ kaa gbāaŋ diwaal Baal nimbiin^b.» ⁵Mín mbaantiim, ti-yuntiŋu nee, an kíñ binib fiíi bin Unimbɔti ná tiŋan ki lúti-bee. ⁶U ná bidambi tiŋan ní ki lúti-bi, an kaa sá bi-tunnyaanŋku pu. An yaan sá bi-tunnyaanŋku puee, mimmee Unimbɔti kaa ti ná-bi tiŋan dee.

⁷Tibɔti nee taapu sá yii ba dee? Isirayeel yab nín nyàab kuŋyee, baa ká kudɔŋu, see bin Unimbɔti lútèe baba di ká kudɔŋu, ní u yānti bin kíñee kaa ŋūñ kí gbīl taapu, ⁸kii an nín ŋmāñ puee yii: «Unimbɔti tātí bi-lammi, ki yānti bi-nimbiliŋ kaa wāl, bi-tafaliŋ kpáá, áli ki dāa sāa díñ.» ⁹Daafiidi mun lí yii:

«Bi-jinti n̄ kpántí-bi kutaliŋŋu, kí n̄n sá-bi kulaanŋu,

bí líti ikpitiñ kí ká ditafadaaldi din máaŋee,
¹⁰bi-nimbiliŋ n̄ jòb kí taa n̄n wāl! Yānti bí n̄n pée bōō baabadal^c.»

¹¹M̄ bālifi tibɔti nee: Mimmee, Juuda yab nín gbéetèe, bi líti kɔkɔɔ? Aayee, kpataaa! Ama bi-lítitamee di yānti atimbun ŋin kɔkɔ kíñee ká difiil, án nín làá ná pu bi yaa ká bin béeyee, bi mun n̄ nyàabee. ¹²Bi-yintitam yaa cáañ kitiŋ kɔkɔ nib tiwammɔntiilee, ní bi nín wáŋkì puee yaa cáañ bin kaa sá Juuda yabee tiwammɔntiilee, kin Juuda yab kɔkɔ yaa fātín Unimbɔti ceeyee, kun an làá cáañee làá n̄n bí mana dee?

Bin kaa sá Juuda yabee fiil

¹³Kɔŋkɔñnee, m sòoñ n̄ nimbi bin kaa sá Juuda yabee ní. Man sá Yeesu kpambal din u tú bin kaa sá Juuda yabee ceeyee ní, ní an mɔñ-mi ditundi din u tī-mee pu. ¹⁴M-landɔkɔŋu sá yii m̄ téé m-nabiyaamu Juuda yab bí nyàab kí ká kun bin béeyee cááyee, m̄ ŋmā kí fīi bi-kansikin biba. ¹⁵Unimbɔti nín yīi Juuda yab bí taa n̄n gíti sá u-yabee di náŋkì binib bin kɔkɔ kíñee n̄ Unimbɔti kansikin. Mimmee, u yaa láa fātii fōō Juuda yabee, án làá dāa n̄n bí mana dee? An dāa sá bin n̄n kp̄iyee dimanŋfal ní.

¹⁶Bi yaa n̄n cáañ tijincɔfikaal ki tīi Unimbɔtee, tin kíñee muee, ūñ di yì. Unimbɔti di yaa yì busubu

nyaanŋyee, ūñ di yì asupan mund^d. ¹⁷Bi yaa gāa ōliifi bumɔŋkisubuee^{ee} paŋŋi aba ní ki gāaŋ sii kumooun subu pandi ki cáañ ki túkuñ ŋin béeyee paŋŋi pu, ní a kíñ ki fōō busumɔntiibuee nyaanŋi kpiimee, ¹⁸sii n̄ taa n̄n lámintí ki dākà apan ŋin bi gāa ki fée. A yaa bíi lámintée, á béé yii an kaa sá sii di tú inyaan, inyaan di tú sii.

¹⁹A ŋūñ kí lì yii: «Bi gāa apanee ki fá ní ki cáañ man ki túkuñ.» ²⁰Tiŋman bi lafun gāa-ŋi kí fá, kun puee baa cáá fookii ní sii fookiiu puee ní a túkú niin. Mín puee, á fāŋkì kí taa n̄n lámintí. ²¹Di sá yii Unimbɔti yaa kaa tāaŋ bumɔŋkisubuee paŋŋee, á n̄n nyí yii waa làá dāa taaŋ si mun. ²²Nín nyí Unimbɔti ŋanti n̄ u-tafadaaldi pu! U dáal bin bin lítèe tafal, ní ki ná sii tiŋan. Á n̄n gbínti bí u-ŋanti gbantin, an yaa kaa sá mín, see ú dāa gāa-si kí fá. ²³Bín yaa kpánti bi-bimbim ki fōō Yeesu ki kíiyee, u ŋūñ kí fātii gíiñn̄-bi kí túkuñ laakin u n̄n gāa-bee. Di sá yii Unimbɔti cáá mpɔn kí gíiñ-bi kí túkuñ mpɔm. ²⁴Kpèè, sii kumooun supandi din bi gāayee, bi cáañ-si ki túkuñ bumɔŋkisubuee bun kaa sá a-suyilee pu. Mimmee, an kaa pōō bí gíiñn̄ asupan ŋin bi gāayee kí túkuñ disuyil din pu ŋi n̄n bí, bi gāa-ŋee.

Isirayeel yab kɔkɔ làá ká difiil

²⁵M-nabiyaamu, m là ní béé ibaamɔn iba i bí dibalin, án nín

làá ná pu ní taa n̄n yīi ni-ba yii biciŋfitiibee. Di sá yii Isirayeel yab dijandi kaa ŋūñ kí gbīl tibɔti nee taapu, kí dāa sāa ŋyunti ŋun ntimu mun kɔkɔ kíñee yab n̄ dāa kó difiilnee. ²⁶Min ní Isirayeel yab kɔkɔ làá ká difiilee dee, kii an nín pée ŋmāñ puee yii:

«Ufiil làá nyānni Siiyɔn ní kí lēe ikpiti in bí Jaakɔb yab kansikinee kí fá.

²⁷Man Unimbɔti yaa láa lēe bi-kpitii kí fée, an di dāa sá dipoondi din m pōoñ-beef.»

²⁸A yaa kpēe bi nín fá Tibɔmɔntiil puee, bi kpánti Unimbɔti nannanliibi nimbi n̄ ká difiil. A yaa kpēe Unimbɔti nín lúti-bi puee, bi sá bin u néénee bi-naanjab pu. ²⁹Di sá yii Unimbɔti yaa pú ubɔ diyimɔl diba, áa u yaa tí yīiñ ubɔee, waa kpánti u-landɔkɔŋu. ³⁰Dooooyee, naa n̄n tó Unimbɔti, ama, Juuda yab nín n̄n yīi, kaa fōō u-bɔti puee ní u sún ni-saai kɔŋkɔñnee ki fīi-ni. ³¹Mín mbaantiim, Juuda yab kaa tó Unimbɔti kɔŋkɔñnee ní Unimbɔti sún ni-saai, ama an sá bi mun n̄ ŋmā kí ká kɔŋkɔñnee Unimbɔti saasɔl ní. ³²Mimmee, Unimbɔti yānti binib kɔkɔ gbínti bi-yintitam poon, ú ŋmā kí dākà bi-kɔkɔ u n̄n sūñ binib saai puee dee.

Pɔɔl pākà Unimbɔti ciŋyi

³³Ōo, Unimbɔti ciŋyi ní u-nyítam n̄ u-ŋanti wiikéee, an kaa cáá bi

^y 11.1 Dūú ŋmānti n̄ Fiil 3.5.

^a 11.2 Dūú ŋmānti n̄ Ilan 94.14.

^b 11.4 B. 3-4: 1 Bib 19.10,18.

^c 11.10 B. 8: kpèè Ditee 29.3, Yees 6.10, 29.10. - B. 9-10: Ilan 69.23-24.

^d 11.16 Dūú ŋmānti n̄ Dikà 15.19-21.

^{ee} 11.17 *bumɔŋkisubuee*: Bumɔŋkisubuee dākà Isirayeel yab bin sá Unimbɔti nikitilee, ní kumooun subu sá bin kaa sá Isirayeel yab ki dátin Unimbɔtee.

^f 11.27 26-27: Yees 59.20-21 n̄ 27.9.

lì! U nín ɲáań u-bɔti miɲyee, unil kaa ɲũn kí béé, ní min min u lēē kí làá ɲée, unil kaa ɲũn kí gbìl taapuḡ, ³⁴kun puee, kii Unimbɔti gbɔŋku poon nín lī puee yii:

«Ŋma di ɲũn kí béé ti-Dindaan landɔkɔŋu?

Ŋma di ɲũn kí sãŋki-u mun?

³⁵Ŋma di péé kí tī-u tiba ní an sá yii ú fātī tēh udaan^{gb?}»

³⁶Ún di náań tikɔkɔ, ún di ɲúb tikɔkɔ, ní an kɔkɔ bí kí tī-u. Unimbɔti gbanti n ká tinyool kí nīn cá jaanjaan! Ameenī.

Dimanɲapɔndi din ti cáá Unimbɔtinee

12 ¹Nnabiyaamu, kii Unimbɔti nín dākā-ti u-saasɔl puee, m mēé-ni yii ní dū ni-wunti kí tī Unimbɔti kii saraa un bí circir kaa kpī, kí fáati-uee. An di làá nīn sá-ni dīnimbɔtinoobaamɔndi din máań ní nóóyee. ²Taa dūmaan ni-ba kí nántīn waanee bimbimⁱ, ama ní yàntī Unimbɔti n pō-ni ilandɔkɔpɔɔn kí kpánti ni-bimbim. Mīn ní ni ɲũn kí béé min ní Unimbɔti lēe, min ɲān kí fáati-u kí sá mmɔntiimee.

³Diyimɔɔl din Unimbɔti pú-mee puee ní m ɲũn kí tükù ni-kɔkɔ yii ní taa nīn yòontí ni-ba yilpu min kaa máańee, ama nīn cáámaan ilandɔkɔ in kítì kí nóó nì fookii un Unimbɔti yākatì kí pú báà ɲmee. ⁴Kii tiwun nín sá tibaantiil kí cáá ajan tikpil, ɲi-tuunɲi kaa

pēē puee, ⁵mīn mbaantiim, ti nín wīkí min nee, Kriisitoo di kpáfi-ti tiwumbaantiil, ní báà ɲma tükú u-laŋki u-laŋki. ⁶Unimbɔti pú-ti diyimɔɔl kí yākatì báà ɲma u-pɔl, tí nīn cáá tūn atuun ɲin bí aba abee. Mīn puee, sii un u-Fam tì tibɔti a nàatēe, nīn nàatī án nīn nóó nì u nín tī-si fookii unyee. ⁷Sii un u yaa tī á nīn sá bin kínee tɔntɔnliuee, á nīn tūn kí tū-bi. Sii un dākēe, á dū a-ba kí tī a-dàkatam. ⁸Sii un tī binib kunyannyaauuee, a mun n dū a-ba kí tīn kunyannyaau ditiil. Sii un pūn tiwane, á nīn pūn nì dipɔbil diba. Sii un kpòotēe, á nīn kpòotī nì difanɲiil. Sii un tūtūn bifalaadambee, á tūtūn-bi nì dipɔpindiⁱ.

⁹Ni-neendi n taa nīn cáá mpoonnyoon. Ní nīn ná ikpiti, kí dū ni-ba kí nákáń tiɲan mmɔntiim. ¹⁰Nīn néemmaan tɔb tiɲan kii nnabiyaamu nín néen tɔb puee, kí nīn sá bipeekaabi kí tɔ bin kínee. ¹¹Ní nīn tūmmaan ditundi nì difanɲiil kí taa nīn sá biwutijoodambi, kí nīn pōntí kí tūmmaan ti-Dindaan tundi nì ni-pɔbiliɲ kɔkɔ. ¹²Án nīn mōn-ni dimákal din ni cááyee pu, kí jīmaan kimɔtīi falaa poon, kí nīn mēé múlmul. ¹³Tūtūmmaan biwɔfib bin nóó Unimbɔtee, kí nīn fòol bini-cambi bin kòd ni-puee nì mmɔn.

¹⁴Mèemaan yii Unimbɔti n ɲá bin sàantí-nee tiɲan, ní nīn nyàab bi-ɲanti kí taa nīn nyàab-bi tikpitil^k.

¹⁵Bin yaa bí dipɔpindinee, ní kūtì bi-pu, ni-kɔkɔ n fāalmaan. Bin yaa tí bí sūnee, ní kūtì bi mun pu, ni-kɔkɔ n sō. ¹⁶Nīn mōmaan tɔb cee. Ní taa nīn sá bin néen timōnee. Nīn sīntūmaan ni-ba taapu, kí taa dākafīmaan yii ni sá biciɲfitiibi^{kp}.

¹⁷Ubo yaa ɲá-ni tikpitilee, ní taa dū tikpitil kí tēen-u. Pōmmaan kí ɲá min kítēe binib kɔkɔ nimbiin.

¹⁸Ni yaa ɲūnee, ní yàntī ɲgbansɔŋfi n nīn bí ni nì báà ɲma kansikin, tiba n taa nyānni ni-cee.

¹⁹M-nabineenkaamu, ní taa tōmaan ni-ba ipɔntoon. Yàntīmaan Unimbɔti ɲuul n tō di-tundi, kun puee an ɲmān yii: «Ti-Dindaan bí yii: Man di làá dāá tō ipɔntoon, man di làá dāá pà bi-tuunɲi paati.

²⁰Ama, ɲkùm yaa cáá a-nannanliu, á tī-u tijin ú jī. Nnyinnyoo yaa tí cáá-u, á tī-u nnyim ú nyò. A yaa bíi ɲáań mimmee, an bí kii amɔsiŋkoon ní a cáá pāantí u-yil puee^l.» ²¹Ní taa yàntī tikpitil n pōkīn-ni, nimbi dūmaan tiɲan kí pōkīn tikpitil.

Unil n nīn tɔ biyidambi

13 ¹Báà ɲma n nīn tɔ biyidambi bin cáá mɔɔn kí kpòotī kitiɲee, kun puee uyidaan ubo kaa bí Unimbɔti kaa kāań-u. Unimbɔti di yāntī ní biyidambi kɔkɔ bí. ²Mīn puee, un yaa yī biyidambee jáań mara un Unimbɔti yóońee dee. Bin yíftí biyidambee dátiń ditafadaaldi kí tóo bi-ba pu ní. ³Di sá yii bin bin ɲáań tiɲanee kaa fãŋkí biyidambi,

bin ɲáań tikpitilee di fãŋkí-bi. A yaa là biyidambi n taa nīn cáá-si tifaandee, nīn ɲáań tiɲan, bi làá pàkà-si. ⁴Bi bí tūn Unimbɔti tundi ní, kí téeki-si á ɲá tiɲan. Ama a yaa ɲá diganɲam, see á fãŋkí, kun puee an kaa sá fám ní bi cáá mɔɔn kí dátí binib tafal. Bi yaa bí dátí ubo tafalee, bi bí tūn Unimbɔti tundi kí dākà u-ɲuul din u cáá diganɲam dambi puee dee. ⁵Mīn pu ní an máań yii tí nīn tɔ biyidambi. Tí taa fãŋkí ditafadaaldi ɲmaniɲma pu, tí nīn nyímaan yii mīn di ɲān.

⁶An pu ní ni pà lampoobee, bí ɲmā kí tō ditundi gbanti mbaamɔmin, kun puee bi sá Unimbɔti tɔntɔnliibi ní. ⁷Pāmaan un sá kamaa kun ni máań kí pà-uee: pāmaan lampoo kí tī un an sá ní pà lampoo kí tīyee, kí tī bin gíftí patanti bi pèe bi-nimbiliɲ, kí fãŋkí bin bin sá ní fãŋkēe, kí nīn tɔ bin bin sá ní nīn tóee^m.

Tí nīn néemmaan ti-jutiibi

⁸Ní taa nīn jīn báà ubo nì ubo apɔɔn. Dipɔndi din ni cááyee di sá ní nīn néen tɔb. Sii un néen a-jutiibee, sii ɲá min mara lēe kɔkɔ dee. ⁹Di sá yii marab bin lì yii: «Á taa ɲá tilaakpaal, á taa kpò unil, á taa yò, á taa nīn cáá nnimbítaataamee» nì marab bin kínee kɔkɔ taapu sá marabaanti nee ní yii: «Á nīn néen a-juti kii sii a-beeⁿ.» ¹⁰A yaa néen a-jutee, aa ɲáań-u tikpitil. A yaa néen binibee, a bíi ɲáań min mara lēe kɔkɔ dee.

ḡ 11.33 Dūú ɲmāntī nì Yees 55.8, Ilan 139.6,17-18.

gb 11.35 B. 34: Yees 40.13. - B. 35: kpèè Yoob 41.3.

i 12.2 Dūú ɲmāntī nì 1 Peet 1.14.

j 12.8 Dū B. 4-8 kí ɲmāntī nì 1 Kora 12.4-12.

k 12.14 Dūú ɲmāntī nì Maat 5.44, Luuki 6.28.

kp 12.16 Dūú ɲmāntī nì Yees 5.21.

l 12.20 B. 19: Ditee 32.35. - B. 20: Alaŋ 25.21-22.

m 13.7 B. 6-7: dūú ɲmāntī nì Maat 22.21, Maar 12.17, Luuki 20.25.

n 13.9 Kpèè Disa 20.13-17, Ditee 5.17-21, Akoo 19.18.

Tí bǒntí kǐ cǐtí Yeesu gítintam

¹¹Míh̄n puee, ní n̄n néer̄maan tǒb míh̄n, kun puee ní nyí nyunti ḡun poon ti bí nee n̄n sá ḡunyee. Nyunti ḡun ti máān kǐ fintí ḡgeeminee b̄aān, di sá yii Yeesu gítintam s̄uti kǐ p̄l̄īn-ti kǐ j̄itīn min min ti n̄n péé péé kǐ f̄ōo kǐ kííyee. ¹²Kunyeeu m̄ó kǐ s̄īiti, kutaa t̄oób̄ diwuntil. Mimmee, tí fá dib̄omb̄ondi poon tuuḡḡi ní kǐ dū ḡwalifin janjawanti kǐ p̄eēn. ¹³Tí c̄ōom̄maan min k̄it̄eē, kii bi n̄n c̄ōom̄ ḡwiimpu puee, kǐ taa j̄i kǐ l̄akatí ti-ba pu, kǐ taa gbí ndaam, kǐ taa ḡá tilaakpaal, kǐ taa ḡá tij̄ok̄ondi, kǐ taa n̄n j̄àà, kǐ taa n̄n cáá tǒb pu kud̄ḡu. ¹⁴Ní dū-maan ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo bimbim kǐ p̄eēn kii tijanjawanee, kǐ taa f̄at̄ī t̄ō ni-bimbikpitim kǐ ḡá mì n̄n là puee.

Taa s̄ōon a-nabiki b̄oti

14 ¹Ní f̄ōo-maan ni-kansikin bin kaa láá ká mp̄on Unimb̄oti sanḡu poonee, kǐ taa n̄n kp̄akantí bi-land̄ok̄o^{1y}. ²Ubo máká yii u yaa j̄īn tik̄ok̄o an kaa ḡaān-u tiba, ama un kaa láá ká mp̄on nnimb̄otisan poonee kaa là, ní kǐ j̄īn nnyim ḡma. ³Sii un j̄īn tik̄ok̄o n̄n tik̄ok̄eē n̄ taa kp̄èè un ḡant̄i kǐ j̄īn f̄ám, ní sii un ḡant̄eē n̄ taa b̄īl̄ un j̄īn tik̄ok̄o n̄n tik̄ok̄eē, kun puee Unimb̄oti f̄ōo-u. ⁴Sii di sá ḡma ní kǐ s̄ōon ubo t̄ont̄onliu b̄oti ní? U yaa yúw̄w̄, u yaa tí lit̄aaa, an sá u-kp̄iliu b̄oti, an kaa sá a-yatí. Ama u làá n̄n yú, kun puee ti-Dindaan cáá mp̄on kǐ tíkīn-u.

^{1y} 14.1 Dūú ḡm̄ant̄i n̄ 1 K̄ora 8.7-13, 10.23-33.

^ḡ 14.5 Dūú ḡm̄ant̄i n̄ Gala 4.10, Kool 2.16.

^{ḡm} 14.11 Kp̄èè Yees 45.23.

⁵Biba d̄akaf̄i yii iwiin iba sá ikpaan kǐ j̄itīn iba^ḡ, ní biba mun d̄akaf̄i yii iwiin k̄ok̄o sá ibaanti ní. Báà ḡma n̄ n̄n nyí u-ban yii min u ḡaānee di máān. ⁶Un ḡant̄i iwiin iba yii i sá ikpaanee ḡaān míh̄n ti-Dindaan pu ní, ní un j̄īn tik̄ok̄o n̄n tik̄ok̄eē mun j̄īn míh̄n ti-Dindaan pu, kun puee u j̄aām Unimb̄oti tijin gbanti pu ní kǐ n̄n j̄i. Un mun j̄īn nnyimee, ti-Dindaan pu ní u j̄īn míh̄n, ní kǐ j̄aām Unimb̄oti. ⁷Di sá yii ubo kaa bí dimaḡfalín kǐ t̄ī u-ba, ubo kaa tí kúú kǐ t̄ī u-ba mun. ⁸Ti yaa báaa, ti bí kǐ t̄ī ti-Dindaan ní, ti yaa tí kp̄īyaaa, ti kp̄ī kǐ t̄ī ti-Dindaan ní. Ti yaa báaa, ti yaa tí kp̄īyaaa, ti sá ti-Dindaan yab ní. ⁹Di sá yii Kriisitoo kp̄ī kǐ fikit̄i kǐ ḡmā kǐ n̄n sá bin kp̄īyee n̄n bin b̄eē k̄ok̄o Dindaan ní. ¹⁰Kin sii, ba pu ní a s̄ōon kǐ bíl̄ a-nabiki? Ní si mun, ba pu ní a kp̄èè a-nabiki f̄ám? Ti-k̄ok̄o làá d̄áà c̄u Unimb̄oti nimbiin ib̄osoon, ¹¹kii an n̄n ḡm̄ān puee, yii: «Ti-Dindaan bí yii: Man Unimb̄oti bí. Báà ḡma làá d̄áà gb̄aān man nimbiin, dilimbil kamaa làá d̄áà nȳḡḡk̄i man Unimb̄oti^{ḡm}.»

¹²Míh̄n ní ti-k̄ok̄o làá d̄áà s̄ōon ti-ba yil pu b̄oti Unimb̄oti nimbiin.

Ubo n̄ taa ȳant̄i u-nabiki n̄ líti

¹³Tí gb̄eēn kǐ taa ti n̄n s̄ōom̄-maan tǒb b̄oti, ama á d̄akaf̄i min ní a làá ḡá a-nabiki n̄ taa gb̄eétáaa, kǐ taa líti ikpitinee. ¹⁴Ti-Dindaan

Yeesu ȳant̄i m b̄eē kǐ nyí ibaam̄on yii tijin tiba kaa bí kǐ k̄ont̄i unil tij̄ok̄ondi Unimb̄oti nimbiin^{oo}. Sii ubo yaa d̄akaf̄i yii tiba kaa ḡaānee, t̄i lafun kp̄ant̄i tin kaa ḡaānee sii cee ní. ¹⁵Tijin tiba pu ní a yaa ȳant̄i an p̄áb a-nabikee, mimmee, aa ti ȳant̄i dineendi kp̄ōot̄i-si dee. Tijikaal tin a j̄īn puee, taa ȳant̄i un pu Kriisitoo kp̄īyee n̄ w̄aḡk̄i. ¹⁶Tin ḡān a-ceeyee n̄ taa ḡiti p̄ō nsan bí n̄n s̄ōon tikpitil. ¹⁷Di sá yii Unimb̄oti Beel kaa sá tijikaal n̄ tinȳkaal b̄oti, an sá deedeē n̄ ns̄ḡfi n̄ dip̄w̄p̄indi din u-Fam t̄īyee ní. ¹⁸Un yaa nóo Kriisitoo mimmee fáat̄i Unimb̄oti, ní binib mun l̄eek̄i u-m̄w̄ḡḡu.

¹⁹Mimmee, tí nȳāab̄maan tin làá cáān dip̄w̄w̄ḡkil ti-kansikinee n̄n tin làá t̄utūn ti-nabiyaamu bí báān inyaan nnimb̄otisan poonee. ²⁰Tijin puee, taa gbá kǐ kp̄it̄i Unimb̄oti tundi. Tik̄ok̄o ḡān kǐ t̄ī bí j̄i, ama an kaa ḡān yii tijikaal tin a j̄īn puee, á ȳant̄i a-nabiki n̄ líti. ²¹Tin ḡaānee di sá á taa ḡm̄ó tinan, kǐ taa nȳō ndaam, kǐ taa ḡá tiba min ḡūh̄ kǐ ȳant̄i a-nabiki n̄ líté. ²²Sii n̄n f̄ōo kǐ k̄i kǐ nyí tiḡyee, d̄uú kp̄aafi a-ban Unimb̄oti nimbiin. Un yaa l̄eē min ḡān u-cee u-p̄obil kaa máfée bí mm̄onni. ²³Ama un yaa bí j̄īn tiba ní u-p̄obil máfée kó tib̄otin, kun puee u-p̄obil t̄uk̄u-u yii min u ḡaānee kaa máān ú ḡá. A yaa ḡá tiba ní a-p̄obil máfée, an sá ikpiti ní.

ḡá tin làá fáatīn a-jutee

15 ¹Timbi bin ká mp̄on Unimb̄oti sanḡu poonee, ti máān kǐ

^{oo} 14.14 Dūú ḡm̄ant̄i n̄ Maar 7.19.

^o 15.3 Kp̄èè Ilan 69.10.

t̄utūn bin kaa láá ká mp̄onee kǐ j̄i kim̄otii bi-pu, kǐ taa n̄n nȳāab̄ min làá n̄n fáatīn-tee. ²Báà ḡma n̄ nȳāab̄ min làá t̄utūn u-jutee mm̄ont̄iim ú báān inyaan. ³Di sá yii Kriisitoo kaa n̄n nȳāab̄ kǐ ḡá min fáatī-uee, ama, kii an n̄n ḡm̄ān puee yii: «Asiibil ḡin bi n̄n s̄īi sii Unimb̄otee, líti man pu^o.» ⁴Di sá yii tin k̄ok̄o bi n̄n ḡm̄ān Unimb̄oti gb̄oḡku poon dooooyee sá kǐ d̄ak̄a-ti tí n̄n cáá kim̄otii n̄n kunyannyaau, kǐ n̄n máká Unimb̄oti pu. ⁵Unimb̄oti un di t̄ī kim̄otii n̄n kunyannyaau n̄ t̄utūn-ni ní ḡá ubaanti kii Yeesu Kriisitoo n̄n là puee. ⁶Ni-k̄ok̄o n̄ ḡmā kǐ kp̄afi kinȳw̄baantii kǐ nȳḡḡk̄i Unimb̄oti un sá ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo Baayee.

Tib̄om̄ont̄iil sá kǐ t̄ī anibul k̄ok̄o

⁷Míh̄n puee, kii Kriisitoo n̄n f̄ōo-ni puee, ní n̄n f̄ōol̄maan tǒb án t̄ī Unimb̄oti tinyool. ⁸An taapu sá yii Kriisitoo d̄ómīn Juuda yab kansikin kǐ t̄ūn ditundi kǐ ḡá min Unimb̄oti n̄n p̄ōon kǐ t̄ī bi-naanjabee kǐ d̄ak̄a yii Unimb̄oti sá deedeedaan, ⁹ní kǐ d̄ómīn bin kaa sá Juuda yabee mun n̄ nȳḡḡk̄i Unimb̄oti u-saas̄ol pu, kii an n̄n ḡm̄ān puee, yii:

«An pu ní m làá nȳḡḡk̄i-si atimbun kansikin, kǐ ḡaā ilan kǐ p̄ak̄a a-yindi.»

¹⁰An ḡiti ḡm̄ān yii:

«Atimbun, f̄aalmaan n̄ dinibul din Unimb̄oti lút̄eē!»

¹¹An ḡiti tí ḡm̄ān yii:

«Nimbi atimbun k̄ok̄o n̄ nȳḡḡk̄i ti-Dindaan,

ní anibul kɔkɔ ń pàkà-u!»

¹²Yeesaya mun nìn lī yii:

«Jeesee naantiiu ubɔ láá dāān,
u láá dāá yīkí kí jī atimbun
kɔkɔ pu dibeel,
ní atimbunee kɔkɔ láá dāá nīn
máká u-pu^p.»

¹³Unimbɔti un tìi dimákalee ń
gbéèñ-ni dipɔɔpindi kí tīi-ni ɲɔɔban-
sɔɲfi mmɔntiimin ni nín fōō u-bɔti
kí kíf puee, án nín láá ɲá pu u-Fam
pɔɲɲu ń yànti ní nīn cótí u-pu tikpil
tikpilee.

Pɔɔl bíi sòòñ u-tundi ɔti

¹⁴M-nabiyaamu, man m-ba nyí yii
ni sá binib bin tiɲan gbí ni-pɔbiling,
kí nyí tin kɔkɔ ni máań kí nīn nyée,
kí ɲūñ kí nīn sáɲkí tɔb muee. ¹⁵Ni
mín kɔkɔee, m ɲmāñ kí cánti ajan
aba, kaa fāɲkí kí fātí tétí-ni tin ni
nīn nyí dooooyee. M yaa ɲmāñ-ni
mimmee, an sá diyimɔɔl din
Unimbɔti pú-mi ¹⁶m nīn sá Yeesu
Kriisitoo tɔntɔnliu bin kaa sá Juuda
yabee ceeyee pu. Unimbɔti dū
Tibɔmɔntiil disoondi kí ɲúbíñ-mi,
an ɲman kii bisaraaɲaliibi tundi
ní m bíi tūñee, m ɲmā kí dū bin
kaa sá Juuda yabee kí tīi Unimbɔti,
u-Circir Fam ń yànti bí nīn sá saraa-
mɔnti un láá fáatí-uee. ¹⁷Man nì
ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo nín ɲá
ubaantee puee ní m ɲūñ kí nīn
gàafi nì ditundi din m tūñ kí tìi
Unimbɔtee pu. ¹⁸Di sá yii maa láá
wàān kí lì tiba an yaa kaa sá tin
Kriisitoo dī m-pu kí ɲá, kí cáān
binib bin kaa sá Juuda yabee ń
nīn tó Unimbɔtee. Kriisitooyee di

yānti m sòòñ anyɔɔbun kí tūñ atuun
¹⁹kí ɲá tidaandi nì maamaacib, nì
Unimbɔti Fam pɔɲɲu. Míñ ní m
sòòñ Tibɔmɔntiil tin sá Kriisitoo
yatee an kɔkɔ, kí yòòñ Jeerusaleem
kí dāā sāā Iliirii tiɲki. ²⁰M pɔɔntí
m-ba kí sòòñ Tibɔmɔntiilee laakin
binib kaa láá gbīl Kriisitoo puee,
án nín láá ɲá pu m taa mā kí tókoñ
laakin biba nīn kílee. ²¹Míñ ní m
ɲá kii an nín ɲmāñ puee yii:

«Binib bin cee baa sòòñ
u-puee
láá dāá ká-u,
bin bin kaa nīn gbīl u-puee
láá dāá gbīl taapu.»

Pɔɔl là kí cùú mǎnti

Room yab pu

²²Ditundi gbanti pu ní m mākafi
miɲa nì miɲa kí dāān ni-cee ní
kaa ɲúñ. ²³Kɔɲkɔñnee, maa ti cáá
ditundi diba ntimu gbanti poon.
M baasi nyāāb kí dāān ni-cee
abin kupaa sèé. ²⁴M yaa láá cù
Eespaanyee, see m dīn ni-cee, man
nì ni ń kāl, ní kpāāa tūtuñ-mi m cù
kitiɲ gbantin. Mimmee m láá ɲmā
kí kāl ni-cee ɲyunti ɲubɔ fiii an
mɔkíñ-mi. ²⁵Kɔɲkɔñnee, m dá láá
cá Jeerusaleem kí tō ditundi diba
kí tīi Unimbɔti yab bin bí niinee.
²⁶Kun puee Kriisitoo yab bin bí
Maseeduwaan nì Akayee kpáfí kí
tó animbil kí tūtuñ Kriisitoo yab bin
bí Jeerusaleem kí sá bisoodambee.
²⁷Bíñ bi-ba di lēē yii bi láá ɲá
míñ, ní an lafun máań bí ɲá-bi
míñ, kun puee Kriisitoo yab bin
bí Jeerusaleemee dū Tibɔmɔntiil

kí yākatì nì bi. Míñ puee, an máań
bi mun ń dū bi-wanti kí tūtuñ-bi^r.
²⁸M yaa dū inannakan in bi
nākañmí-mee kí dūu tīi-bi, kí kpēē
tibɔti gbanti kí dódyee, m láá dīn
ni-cee, ní kí nín nìkí Eespaanyi. ²⁹M
nyí yii Kriisitoo láá biñ m-dāantam
ni-cee pu án nīn mō tikpil.

³⁰Ama, nnabiyaamu, m mèé-ni
ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo nì dineendi
din Circir Fam tūyee pu, ni-nimbiling
ń nīn máñ ɲwimmeem pu. Ní nīn
mèé Unimbɔti kí tūtúñ-mi, ³¹m ɲmā
kí nyā Juudee yab bin kaa fōō kí
kífíyee ɲaan, ní Unimbɔti yab bin bí
Jeerusaleemee mun ń fōō nì dipɔbil
diba ditutundi din m cáñ kí tīi-bee.
³²Míñ ní, Unimbɔti yaa kífí, m láá
ɲmā kí bàñ ni-cee nì dipɔɔpindi
man nì ni ń kāl m ɲūñfi. ³³Unimbɔti
un tìi ɲɔɔbansɔɲfee ń nīn bí ni-kɔkɔ
cee. Ameenì.

Ijaam

16 ¹M dū ti-niisal Fooyibee un
tūñ ditundi Kriisitoo nikitil
din bí Saɲkireeyee^s kansikinee kí
ɲá ni-ɲaan. ²Fōōmaan-u ti-Dindaan
pu kii Unimbɔti nib nín máań kí
nīn fòol tɔb puee. Ní ajan ɲin kɔkɔ
poon an bálifi yii ní tūtuñ-uee, ní
tūtuñmaan-u. Míñ ní u mun jòon
binib tikpil, kí kpāān man m-ba.

³Ní jāām Priisiil nì Akiilasit,
m-tɔntɔnɲutiibi Yeesu Kriisitoo
tundin. ⁴Bi kífí kí dū bi-ba kí tīi
ɲkúm man ɲmátí. An kaa sá man
baba di láá jāām-bi an pu, Kriisitoo

nikitiɲ ɲin kaa sá Juuda yabee kɔkɔ
mun láá jāām-bi. ⁵Ní jāām Kriisitoo
nikitil din kpáfí bi-dumpuee mun.
Ní jāām Eepayineeti, m-bɔɔ un m
nééñee, un péé péé kí fōō kí kífí
Asii tiɲkinee. ⁶Ní jāām Maarii un
tūñ ditundi tikpil kí tīi-nee. ⁷Ní
jāām Androonikuusi nì Juniyaasi,
man nì bin pēē kubaabinaatoou kí
pēē sarka muee. Yeesu kpambaling
kansikinee, bi tó-bi tikpil. Bñ pēēñ
man kí fōō Kriisitoo kí kífí.

⁸Ní jāām Ampilyatuu, m-bɔɔ un pu
maa mō ti-Dindaan puee. ⁹Ní jāām
Urbeen, ti nì un kpáfí kí tūñ ditundi
Kriisitoo puee, kí jāām m-bɔɔmɔnti
Sitaku mun. ¹⁰Ní jāām Apeeleeesi,
un jín falaa Kriisitoo pu, kaa lítèe.
Ní jāām Ariistoobul dicaɲkun yab.
¹¹Ní jāām Eeroodiyoon, man nì un
pēēyee. Ní jāām Naasiisi dicaɲkun
yab bin sá ti-Dindaan yabee. ¹²Ní
jāām Triifeeni nì Triifoosi, bin tūñ
ditummɔntiil kí tìi ti-Dindaanee, kí
jāāmmaan ti-niisamɔnti Peersiidi
un tūñ atummɔnti tikpil kí tīi
ti-Dindaanee. ¹³Ní jāām Rufusi^u
un ti-Dindaan lútì ú tō u-tundee,
kí kpāāa jāām u-na un kpánti ma
mun nee. ¹⁴Ní jāām Asɲkiltu nì
Fileegɔn nì Eermeesi nì Patrooba nì
Eermaasi, nì ti-nabiyaamu mun bí
bi-ceeyee. ¹⁵Ní jāām Filooloogu nì
Julii nì Neeree nì u-niisal Oolimpa nì
Unimbɔti yab bin kɔkɔ bí bi-ceeyee.

¹⁶Ni-kɔkɔ ń jāāmmaan tɔb tiɲan
kii nnabiyaamuee. Kriisitoo nikitin
kɔkɔ jāamiñ-ni.

^p 15.12 B. 9 Ilan 18.50, 2 Sami 22.50. - B. 10: kpèè Ditee 32.43. - B. 11: Ilan 117.1.
- B. 12: Yees 11.10.

^r 15.27 B. 25-27: dūu ɲmānti nì 1 Kɔra 16.1-4, 9.11, 2 Kɔra 8-9.

^s 16.1 Saɲkireeyee: kpèè Atuun 18.18.

^t 16.3 Priisiil nì Akiilasi: kpèè Atuun 18.2.

^u 16.13 Rufusi: kpèè Maar 15.21.

Tibɔkpaafikaal tijoolkaal

¹⁷Nnabiyaamu, m kpáaff-ni ní n̄n nyí n̄n ni-ba n̄n bin fá tibɔmɔntiil tin bi dàkà-nee ki cāabiñ diyakatil, ki yàntī binib lítée. Sútí kí wàatī-maan bidambi. ¹⁸An nibee kaa nóó ti-Dindaan Kriisitoo. Bi nyààb bi-ba jim ní^w, ní ki sòòh anyɔɔbummɔɔn ki kííl binib, ki yàntī bin nyil kaa náahee lítí. ¹⁹Bàà ŋma nyí ni n̄n tó ti-Dindaanee, an puee, m-pɔbil sòh ni-pu. Ama m là ní n̄n sá bin nyí ki ŋáán tiŋanee, kí n̄n sá bin bí circir, kaa là ikpitee. ²⁰An kaa làá yúntí, Unimbɔti un tìi ŋgbansɔŋfee làá yàntī ní t̄ā kí m̄atí Sitaan.

Ti-Dindaan Yeesu ŋanti n̄n n̄n bí ni-pu!

²¹M-tɔntɔnjuti Tiimootee^y jáamiñ-ni. Lusiyusi n̄n Jasɔn n̄n Soospatee, man n̄n bin pēyee, mun jáamiñ-ni.

²²Man Teertiyusi un ŋm̄ān kugbɔŋu neeyee mun jáamiñ-ni ti-Dindaan pu.

²³Gaayusi un dumpu m kóòyee, n̄n un dumpu Kriisitoo nikitil kɔkɔ

kpáfée, jáamiñ-ni. Eelasitu un ŋúb bi-tiŋki nimbiliŋee, n̄n ti-nabiki Kaartusi jáamiñ-ni^a.

[²⁴Ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo ŋanti n̄n n̄n bí ni-kɔkɔ pu. Ameeni^b.]

Tí pàkàmaan Unimbɔti!

²⁵Tí nyɔŋkimaan Unimbɔti! N̄n tibɔmɔntiil tin m sòòh Yeesu Kriisitoo puee, Unimbɔti cáá mpɔn kí báán-ni inyaan nnimbɔtisan poon. Doooo ŋyuntikpikée, tibɔtee n̄n bí dibalin, Unimbɔti kaa n̄n dáá b̄iiti ti-pu, ²⁶ama kɔŋkɔnnee u nyánti-ti mpaampiin pu. U d̄i tigbɔn tin u-bɔnaatiliibi ŋm̄ān ki n̄atī u-bɔtee pu ki yānti atimbun kamaa nib bée ti-pu án n̄n làá ŋá pu bí f̄oó kí kí kí n̄n kíñ ki tó Unimbɔtee. Jaanjaan Nimbɔtiu n̄n là puee dee.

²⁷Mín puee, Unimbɔti un baba sá uciŋfitee n̄n ká tinyool Yeesu Kriisitoo pu kí n̄n pée cá jaanjaan! Ameeni.

^w 16.18 Dūú ŋm̄āntī n̄n Fiil 3.19.

^y 16.21 Kpèè Atuum 16.1-3.

^a 16.23 Gaayusi: kpèè Atuum 19.29, 1 Kɔra 1.14. - Eeraasitee: kpèè 2 Tiim 4.20.

^b 16.24 Uyakatika nee kaa bí tigbɔŋkpikil tikpil poon.